T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLASİK ARKEOLOJİ
ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİK KAZILARDA ALAN YÖNETİMİ VE MAGNESİA ANTİK KENTİ

Yüksek Lisans Tezi

Burcu ÖZDEMİR

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLASİK ARKEOLOJİ
ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİK KAZILARDA ALAN YÖNETİMİ VE MAGNESİA ANTİK KENTİ

Yüksek Lisans Tezi

Burcu ÖZDEMİR

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Orhan BİNGÖL

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLASİK ARKEOLOJİ
ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİK KAZILARDA ALAN YÖNETİMİ VE MAGNESİA ANTİK KENTİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/2010)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

……

İmzası

……

ÖNSÖZ

Günümüzde yönetim planları arkeolojik ve tarihî koruma alanları ve idarecileri için alanın korunması, geliştirilmesi ve devam ettirilmesi için rehberlik eden dokümanlar durumundadır.

Bu anlamda hazırlanan tez çalışması "Yönetim Planı Hazırlama" sürecine rehberlik etmek ve katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Tez çalışmasının seçilmesi ve hazırlanması sürecinde bana büyük destek veren, çalışmayı yönlendiren ve beni bilgilendiren hocam Sayın Prof. Dr. Orhan BİNGÖL'e, tüm yardımları ve emeği için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince değerli katkılarından ve yardımlarından dolayı Araştırma Görevlisi Dr. Görkem KÖKDEMİR'e ve araştırmalarım sırasında beni yönlendiren, her konuda destek olan Arkeolog Levent Egemen VARDAR, ve Arkeolog Nilüfer BABACAN'a da çok özel teşekkürler sunarım.

Ayrıca, tüm eğitim ve çalışma hayatım boyunca her türlü maddi, manevi yardım ve desteği benden esirgemeyen aileme, sonsuz sabrı için teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i

İÇİNDEKİLER ii

KISALTMALAR CETVELİ v

RESİMLER CETVELİ vi

ŞEKİLLER CETVELİ viii

1. GİRİŞ 1

1.1 Tezin Genel Akış Şeması 5

1.2 Kavramlar 6

1.2.1. Koruma 6

1.2.1.1 Dünyada Koruma Anlayışının Gelişimi 6

1.2.1.2 Türkiye'de Koruma Anlayışının Gelişimi 8

1.2.2 Arkeolojik Sitler ve Kazı Alanları 11

1.2.3 Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Kavramı 13

1.2.4 Yönetim Kavramı 14

1.2.4.1 Yönetimin Temel Amacı 15

1.2.5 Yönetim Planı 15

1.2.5.1 Yönetim Planının Hedefleri 16

1.2.5.2 Yönetim Planının Bölümleri 19

1.2.6 Yönetim Alanı 20

1.2.7 Alan Yönetimi 20

1.2.7.1 Alan Yönetim Planının Sürdürülmesi 22

1.2.7.2 Yönetim Planı Akış Şeması 25
1.2.8 Arkeolojik Sitler ve Kazı Alanlarının Yönetimi 26
1.2.8.1 Alan Yönetim Planı Şeması 28
2. ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİMİ ÖRNEKLERİ 29
2.1 Yurtdışı Arkeolojik Alan Yönetimi Örnekleri 29
2.1.1 İtalya 29
2.1.1.1 Syracusa ve Pantalica Nekropol Alanı Yönetim Planı 29
2.1.2 İngiltere'den Alan Yönetimi Örnekleri 32
2.1.2.1 Hadrian Duvarı Yönetim Planı 34
2.1.2.2 Stonehenge Dünya Miras Alanı Yönetim Planı 42
2.2 Türkiye'den Arkeolojik Alan Yönetim Örneği 47
2.2.1 Çatalhöyük Yönetim Planı 47
3. MAGNESIA AD MAEANDRUM 52
3.1 Coğrafi Konum 52
3.2 Tarih 52
3.3 Magnesia ad Maeandrum Araştırmaları ve Kazıları 53
3.4 Günümüzde Magnesia ad Maeandrum 55
3.4.1 Mevcut Yönetim ve Organizasyon 55
3.4.2 Yasal Statü 55
3.4.3 Mülkiyet ve Sorumluluk 56
3.4.4 Çevre ve Ortam 56
3.4.5 Sosyal ve Ekonomik Çevre 57
3.5 Bilgi Kaynakları ve Arkeolojik Kayıtlar 57
3.5.1 Bulgular 57

3.6 Alanın Mevcut Durumu 58
3.6.1 Yer Üstü 58
3.6.2 Yer Altı 62
3.6.3 Faaliyet Binaları 63
3.6.4 Ziyaretçi Tesisleri 63
3.6.5 Koruyucu Çatılar 63
3.7 Turizm 64
3.7.1 Ziyaretçi Sayıları 64
3.8 Bilgilendirme 65
3.9 Sosyal Faaliyetler 65
4. MAGNESIA AD MAEANDRUM ANTİK KENTİ ALAN YÖNETİM PLANLAMASI 66
4.1 Önem 66
4.2 Yönetim Değerlendirmesi 66
4.3 Alan İçin Varolan Tehditler 67
4.3.1 Doğal 67
4.3.1.1 Korunmasızlık 67
4.3.1.2 Mevsimsel Etkiler, İlkbahar Dönemindeki Yoğun Yağışlar 67
4.3.2 İnsan Unsuru 68
4.3.2.1 Kaçak Kazılar ve Kültür Varlıklarının Çalınması 68
4.3.2.2 Hayvancılık 69
4.3.2.3 Yangınlar 69
4.3.2.4 Koruyucu Çatılar 69
4.4 Kısıtlamalar 69

4.4.1 Yasal ve Finansal Zorunluluklar 70
4.4.2 Ulaşım 71
4.4.2.1 Antik Kent'e Ulaşım 71
4.4.2.2 Antik Kent İçi Ulaşım 71
4.5 Fırsatlar 72
4.5.1 Bilimsel Çıkarlar 72
4.5.2 Kamu Çıkarları 73
4.6 Yönetim Hedefleri 74
5. UYGULAMA 77
5.1 Eylem Planı 77
5.2 Yönetim Planlaması Kapsamında İlgililer 81
5.2.1 Yerel ve Ulusal Karar Organları 81
5.3 Denetim 82
6. SONUÇ 84
6.1 Öneriler 85
RESİMLER 88
KAYNAKÇA 97
ÖZET 104

KISALTMALAR CETVELİ

CBA	:	Chris Blandford Association
DÖSİMM	:	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü
HABITAT	:	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi
ICOMOS	:	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
ICOMOS-UK	:	İngiltere Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KTB	:	Kültür ve Turizm Bakanlığı
UNESCO	:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
WHC	:	UNESCO Dünya Mirası Merkezi

RESİMLER CETVELİ

Resim 1: Magnesia Antik Kenti'nin Yerini Gösteren Harita.....88

Resim 2: Aydın İli Haritası, Menderes Nehri Kıvrımları 88

Resim 3: Meander bantlarından oluşan, Magnesia'da bulunmuş bir fayans parçası 89

Resim 4: Antik Dönem Ege Bölgesi Genel Harita. 89

Resim 5: Magnesia Artemis Tapınağı Frizleri, Louvre Müzesi. 90

Resim 6: Magnesia Artemis Tapınağı Frizleri, Louvre Müzesi.....90

Resim 7: Magnesia Artemis Tapınağı'nın iki sütun tarafından taşınan üst yapı örneği, Berlin Pergamonmuseum. 91

Resim 8: Magnesia Zeus Sosipolis Tapınağı Cephesi, Berlin Pergamonmuseum.....91

Resim 9: Magnesia, Stadion. 91

Resim 10: Magnesia Artemis Kutsal Alanı, İlkbahar Yağışları Sonrası. 91

Resim 11: Magnesia Artemis Kutsal Alanı, İlkbahar Yağışları Sonrası. 93

Resim 12: Kaçak Kazı Tahribatı 93

Resim 13: Magnesia'da Haç Ayağı üzerinde yer alan başlıktan çalınan Skylla Başı. 94

Resim 14: Ortaklar Otoyol Çıkışı Levhası.....94

Resim 15: Ortaklar'daki Yol Tabelaları. 94

Resim 16: Magnesia Hava Fotoğrafı 95

Resim 17: Antik Kentin ortasından geçen tren yolu.....95

Resim 18: Latrina 96

ŞEKİLLER CETVELİ

Şekil 1: Genel Akış Şeması..... 5

Şekil 2: 2009 Yılı Kazı Çalışmalarının Sayısal Dağılımı. 11

Şekil 3: Yönetim Planının Bölümleri 19

Şekil 4: Yönetim Planı Akış Şeması.....25

Şekil 5: Alan Yönetim Planı Şeması.....28

Şekil 6: Magnesia Antik Kenti Ziyaretçi Bilgileri.....63

I- GİRİŞ

Kültürel mirasın korunması, geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve günümüz şartları ile bir bütünlük sağlayarak gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması bizim geçmişimize olan sorumluluğumuz ve geleceğe olan borcumuzdur.

Arkeolojik alanlar; fiziksel özellikleri ve mimari öğeleri ile korunmaya gereksinim duyan kültür varlıklarıdır. Bununla birlikte bu varlıkların bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılmasının yanı sıra onarımı, çevre düzenlemeleri ve sunuma açılmaları bir bütünün parçaları olarak görülmelidir.

Kültürel mirasın korunması için politikalar belirlenirken uluslararası ölçekte kabul edilen standartlara uyum sağlamalıdır.

Arkeolojik miras; UNESCO, HABITAT, ICOMOS ve Avrupa Konseyi gibi küresel organizasyonlar tarafından yayınlanan sözleşmeler, tüzükler, tavsiye ya da ilke kararlarında insanlık tarihinin "ortak belleği" olarak değerlendirilmekte ve disiplinlerarası tarihi ve bilimsel incelemeler eşliğinde korunması, gelecek kuşaklara aktarılması ve sunulması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır[1].

[1] Uluslararası hukuksal düzenlemeler için bkz. ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990), Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1992), Avrupa Parlamenter Meclisi Arkeolojik Mirasa ilişkin 1978, 1981, 1988 tarihli tavsiye kararları. (http://www.kultur.gov.tr/teftis/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D6C7951230A665C77F)

Arkeolojik kültür varlıkları kolayca yok olabilen ve yok olduktan sonra yeniden meydana getirilmesi mümkün olmayan belgelerdir. Bu nedenle bu varlıkların gelecek nesillere aktarılması için korunmalarının sağlanması çok önemlidir. Arkeolojik kalıntıların korunmuşluk durumları ve içerdikleri bilgiler değişkenlik göstermektedir.

Günümüz dünyasında ise arkeolojik kalıntıların yüz yüze geldiği tehditler daha önce hiç olmadığı kadar çeşitli ve etkilidir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu tehditlerin çeşidi ve etkisi artarak devam etmektedir.

Koruma kavramı, kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerinin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili olan tüm çabalar olarak tanımlanmaktadır [2].

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde "Koruma" ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon isleri olarak tanımlanmaktadır.

Koruma, yapıların, kültürel değerlerin, doğal kaynakların ve diğer kabul edilmiş kaynakların geleceği için geçmişten süregelen değerleri güven altına alma ve

[2] ICOMOS, Nara Document on Authenticity, 1994.

koruma eylemi olarak da tanımlanmaktadır.[3]

1970'li ve 1980'li yıllarda gündemde olan koruma yöntemleri pek tercih edilen seçenekler olmamıştır. Alanlar ya sit ilanları ile koruma altına alınmış ya da buluntuların iyileştirilmesi ile zarar hafifletilmiştir. Bu dönemde "koruma altına alma" alanın (sitin) yerinde korunması için en fazla uygulanan yöntem olmuştur. En basit düzeyde alan konservasyonu ile alanın yüzeyini değiştiren faaliyetlere son verilmiş, ancak ikincil etkilere karşı neredeyse hiçbir çaba sarf edilmemiştir. Bu yaklaşım yavaş yavaş terk edilse de, planlı hareket etme ve önemli alanların bakımı konservasyonu kabul görmeye başlamıştır.

1990'lı yılların ortalarında, arkeolojik alanlarda meydana gelen tek bir tahribat sorununun çözümünde bile mevcut yasaların artık yeterli olmadığı fark edilmeye başlanmış ve arkeolojik alanların diğer yenilenemeyen kaynakların yönetildiği şekilde yönetilmesi gerektiği savunulmaya başlamıştır[4].

Ülkemizde korumanın yasal çerçevesi son yıllarda yapılan çalışmalarla yeniden düzenlenmiştir. 1983 yılında çıkarılan, 1987 yılında değişiklik yapılan ve 2004 yılında son halini alan koruma yasası, günümüzde koruma çalışmalarına yasal bir yön vermektedir. Uzun yıllar "müzecilik" anlayışına koşut olarak gelişen koruma kavramı günümüzde, doğal ve kültürel varlıkların çağdaş yaşamla ekonomik ve işlevsel yönden bütünleştirilmesi, toplum için yararlı bir işleve uyarlanması ve

[3] British Standart Institute, Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings, 1998

[4] McGILL, G., Building on the Past: A Guide to the Archaeology and Development Process, 1995, s. xvii-xviii

sağlıklaştırılması şeklinde yorumlanmaktadır. Koruma geçmişte olduğu gibi yalnız eski eserlerin onarımı ve bulunduğu şekilde saklanması değil, bir bölgenin, parçaları da dâhil olmak üzere, geçmişi ve devamlılığını sağlayan bir bütün olarak değerlendirilmesidir.

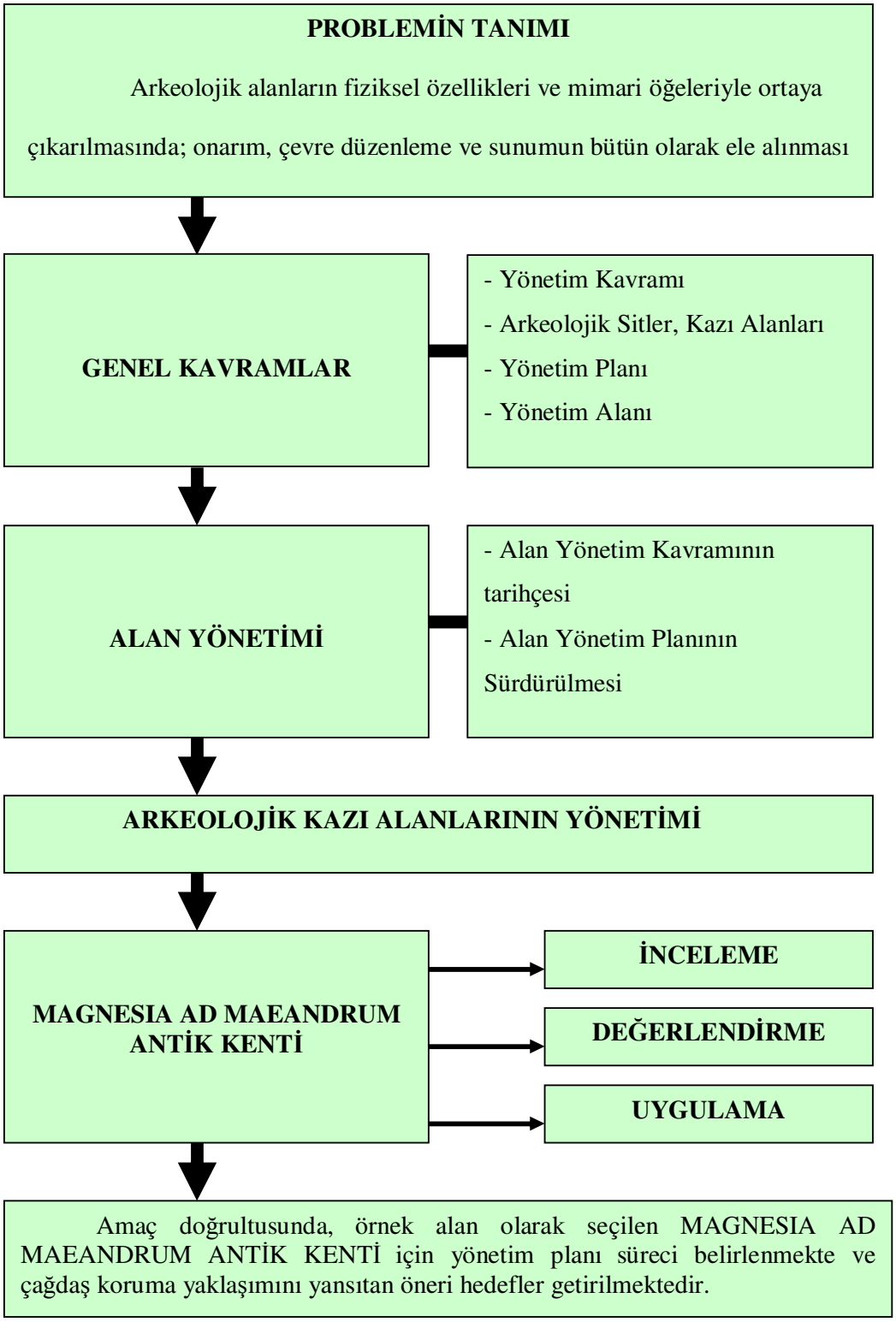
Stratejik Planlama ve Alan Yönetimi kavramları dünyada birçok alanda uygulanmakta olan yaklaşımlardır. Türkiye'de arkeolojik kazı alanları için de bu yönetsel yaklaşımın uygulanabilirliğinin ortaya konması gerekmektedir. Günümüzde tarihi alanların bütüncül ve katılımcı bir yaklaşımla korunmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi süreci benimsenmelidir.

Magnesia Antik Kenti'nin kültürel ve sosyal öneminin belirlenmesi kapsamında yönetim değerlendirilmesinin vurgulanması tezin ana konusunu oluşturacaktır.

Magnesia Antik Kenti'nin alan yönetimine ilişkin bir yüksek lisans tez çalışması 2002 yılında B. Nilgün ÖZ tarafından da gerçekleştirilmiştir[5]. Alan yönetim planlarında önemli olan uygulanabilir olması ve güncellenmesidir. Bu tanımlama araştırmaya dayalı bir süreçtir. Bu tanımların ardından yönetim değerlendirmesi yapılırken fiziki durum, tehditler, kısıtlamalar, olanaklar gibi etkenler değerlendirmeye dâhil olacaktır. Bunun ardından bölgeye ya da kente uygun yönetim stratejileri belirlenmeli, bunların gerçekçi ve alana uygun bir yaklaşım içinde değerlendirilmesi yapılmalıdır.

[5] ÖZ, N., Management of Archaeological Sites Case Study: Magnesia Ad Maeandrum, 2002.

1.1 Tezin Genel Akış Şeması

Şekil 1: Genel Akış Şeması

1.2 Kavramlar

1.2.1 Koruma

Koruma eylemi insanlık tarihinin başlangıcına dayanmaktadır. İlk çağlardan beri uygarlıklar geçmişlerini korumaya çalışmıştır.

1.2.1.1 Dünyada Koruma Anlayışının Gelişimi

Koruma anlayışı ilkçağlarda ve Hıristiyanlığın yayılma döneminde daha çok dinsel etkilere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Ortaçağda koruma anlayışı daha çok işlevsel ve siyasal nedenlere bağlı olmuştur. Rönesans' ta koruma anlayışı ise Papaların Roma devri kalıntılarını kapsayan koruma emirnamelerinin etkisiyle şekillenmiştir[6]. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde Fransız ihtilalinin yıkımlarına tepki olarak doğan koruma düşüncesi, kısa zamanda tüm Avrupa' ya yayılmıştır[7].

Günümüz tarihçileri tarafından tartışılmakla beraber, 15. yüzyıldaki İtalyan Rönesansı batı ile klasik antikite arasındaki bağın tekrar kurulmasını sağlamıştır. Bu dönemden itibaren eski eserlere karşı artan ilgi, giderek disipliner ve sistemli hale dönüşmüştür[8]. Johann Joachim Winckelmann'ın 18. yüzyıl ortalarında, Pompei ve Herculaneum'da gerçekleştirdiği kazılar, çalışmalar ve yayımı, bilimsel içeriğiyle önemli bir aşamayı yansıtmaktadır.

---

[6] D'AGOSTINO, B., "Italy." In Henry F. Cleere, ed., *Approaches to the Archaeological Heritage,* 1984, s. 73

[7] GÜLERSOY, Z., Tarihsel ve Kültürel Çevre Korunması, Türkiye'de Tarihsel Mimari Değer, Koruma Anlayışının Gelişimi, 1984

[8] CLEERE, H.F., "Introduction: the rationale of archaeological heritage management.", 1989, s.1

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı ve on dokuzuncu yüzyılın baslarında mimari eserleri korumaya yönelik ilk yasalar hazırlanmış, "tarihsel anıt" fikri şekillenmeye başlamıştır. Sanayi devriminin etkisi ile tarihi çevre ve doğal çevrenin yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalması doğal çevrenin yanında tarihi çevreye olan ilgiyi de arttırmış ve bunun sonucunda çevre koruma düşüncesi belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Modern korumanın temellerinin 18. yüzyılda var olan antikacılık ve romantik düşünce akımlarına dayandığı vurgulanmıştır. Koruma hareketi 19. yüzyıl ortalarında hız almış ve resmi altyapısı oluşmaya başlamıştır[9].

Yirminci yüzyıldan sonra mimari eserlerin korunması daha büyük önem kazanırken, anıtsal yapıları koruma kapsamına alan sistemli yasalar çıkarılmaya başlanmış, sınıflandırılan ve yasal koruma altına alınan yapıların korunması ve denetlenmesini sağlamak üzere kurulan komisyonların yetkileri arttırılmıştır. 1930'lardan sonra koruma anlayışında yeni yaklaşımlar benimsenmiş, yapılan uluslararası toplantılarla koruma sorunlarına çevre ölçeğinde ortak çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır[10].

1965 yılında ICOMOS'un kurulması ile korumanın milletlerarası kabul edilmiş yaklaşımı belirlenmiştir. Aynı dönemde ICOMOS' un rolü tanımlanarak,

---

[9] CLEERE, H.F., "Great Britain." In Henry F. Cleere, ed., *Approaches to the Archaeological Heritage,* 1984, s. 54

[10] HERMANN, J., World Archaeology- the World's Cultural Heritage." In Henry F. Cleere, ed., *Archaeological Heritage Management in the Modern World*. London: Unwin Hyman, 1989, s. 35

resmi statü kazanması sağlanmıştır[11]. Bu tarihten sonra anıt ve sitlerin bakım-onarımı, korunması ve değerlendirilmesi uygulamalarında kullanılan kuram, yöntem ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesine çalışan bir kurum olan ICOMOS Dünya Mirası ile ilgili yol gösterici olarak tanımlanmıştır[12].

Tarihi alanların korunmasında etkili olan UNESCO'da aynı dönemde Dünya Mirası listesini yayınlayarak olayın uluslararası zemine oturtulmasına etkili olmuştur. 1972'de yayınlanan Dünya Mirası Sözleşmesi, yönetimlerden Dünya Mirası Alanının korunmasının sağlanmasını talep etmiştir. Dünya Mirası alanlarının koruma durumunun tayini ve izlenmesi için adaylık dosyaları, koruma durumu raporları ve periyodik raporlar olarak üç ana sistem belirlenmiştir[13].

UNESCO ve ICOMOS haricinde Avrupa Konseyi Kültür Komitesi de sık sık yaptıkları toplantılar ile her türlü konuda tartışma ortamı yaratarak güncel konularda kararlar alınmasına yardımcı olmaktadır.

1.2.1.2 Türkiye'de Koruma Anlayışının Gelişimi

Kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenlemeler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerçekleştirilmiştir. 18. yüzyıla dayanan koruma

[11] BIÖRNSTAD, M., "The ICOMOS International Committee on Archaeological Heritage Management (ICAHM)." In Henry F. Cleere, ed., *Archaeological Heritage Management in the Modern World,* 1989, s. 70
[12] WARSHAW, J., LEVRANT, S., GOVER, P., Conservation of the Historical Environment – A Good Practice Guide For Planners, 2000
[13] UNESCO, 1972-http://whc.unesco.org/en/about/

yaklaşımı, eski dönemden kalan her insan eserini eski eser olarak tanımlamış ve taşınır eski eserlerle birlikte taşınmaz eski eserleri de koruma kapsamına almıştır[14].

Tanzimat'la birlikte başlayan Osmanlı aydınlanması, Avrupa'daki aydınlanmaya benzer biçimde bilim, sanat ve müzecilik alanında önemli atılımlar gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yabancılara kazı yapma izni 1840 yılından beri veriliyordu ve amatör kaçak kazılar sonucu ele geçen yapıtlar yurtdışına götürülebiliyordu[15].

Osmanlı Devleti, ilk Asar-ı Atika Nizamnamesi'ni 13.02.1869 tarihinde yürürlüğe koymuştur. Bu tarihten önce, fıkıh kitaplarında, Ceza Kanunu'nda ve emirnamelerde çok az da olsa eski eserlerden bahsedilmiştir. 1869 tarihli Nizamname'yi 1874, 1884 ve 1906 tarihli Nizamnameler takip etmiştir[16]. Cumhuriyet Dönemi'nde ise 1906 tarihli Nizamname, bazı değişiklikler yapılarak 1973 yılına kadar kullanılmıştır. Bu tarihte 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu" yürürlüğe girmiş ve bunu 1983 yılında 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" izlemiş, en son olarak da 1987 yılında çıkarılan 3386 ve 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı Yasalar'la 2863 sayılı Kanun'un bazı maddeleri değiştirilmiştir[17].

---

[14] GÜLERSOY, Z. 1984

[15] AKURGAL, E., Türkiye'nin Kültür Sorunları, 1998, s. 129,

[16] AKIN, N., "Osman Hamdi Bey, Asar-i Atika Nizamnamesi ve Donemin Koruma Anlayışı Üzerine, 1993, s. 234;
AKURGAL, E., 1992, "Osman Hamdi'den Günümüze Değin Eski Eserler Sorunumuz.", s. 30

[17] KARADUMAN, H., Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı, 2007, s. 70

27 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile o tarihe kadar sözü edilmemiş yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar oluşturulmuş, koruma planlaması içinde eylem alanlarının ve önceliklerinin belirlenmesi olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır.

"Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 27 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Yönetmelikte, 5226 sayılı kanunda yer alan tanımlara ek olarak alan yönetiminin hedefleri, yönetim planı hazırlanma süreci, yönetim planı hazırlama ekibi, yönetim planının değerlendirilmesi, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi belirlenmiş ve alan yönetimi birimlerinin kuruluş ve görevleri tanımlanmıştır[18].

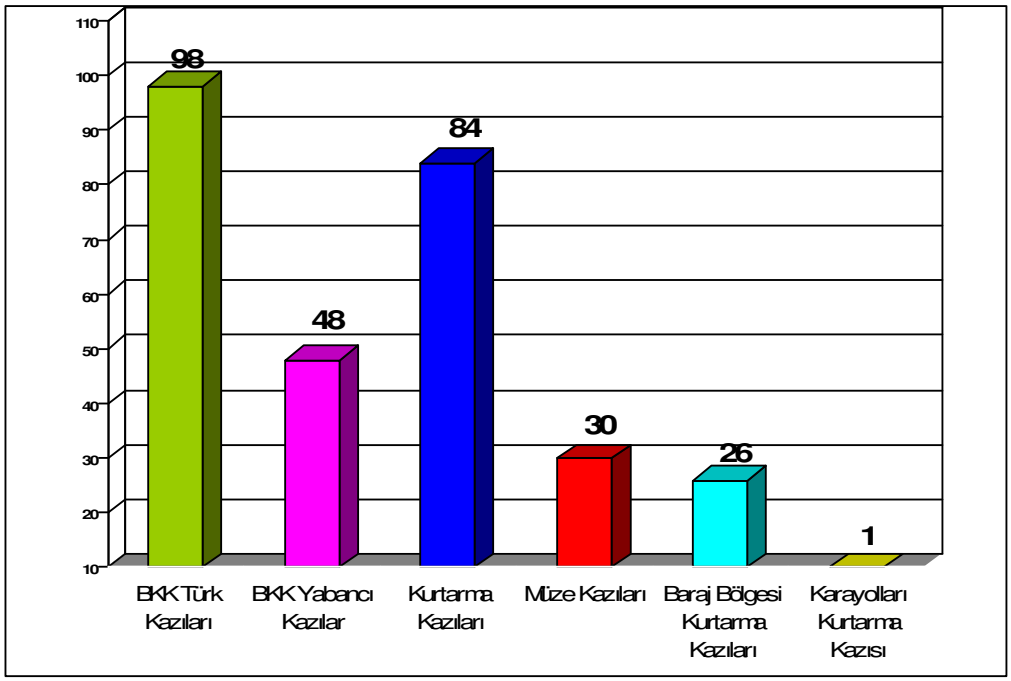
Türkiye'deki koruma anlayışı, 2004–2005 yıllılarında yapılan yasal düzenlemelerle yeni bir döneme girmiştir. Bu yenilikler koruma alanlarının çağdaş yaklaşımla planlanması açısından önemli gelişmeler olsa da söz konusu yönetmelik de bazı değişikliklerin yapılması gündemdedir.

[18]Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005

1.2.2 Arkeolojik Sitler ve Kazı Alanları

Arkeolojik sit, antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanları olarak ilgili kanuna bağlı "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik[19]"te tanımlanmaktadır.

Arkeolojik kazı çalışmaları halen, 2863 sayılı Kanun'un özellikle 35. Maddesi olmak üzere, ilgili maddeleri ile [20] Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik[21]" hükümleri doğrultusunda sürdürülmektedir.

Şekil 2: 2009 Yılı Kazı Çalışmalarının Sayısal Dağılımı[22]

[19] Resmi Gazete Tarihi: 10.12.1987, Resmi Gazete Sayısı: 19660
[20] Araştırma, Sondaj, Kazı ve Define Arama: Madde 35-50.
[21] Resmi Gazete Tarihi: 10.08.1984, Resmi Gazete Sayısı: 18485
[22] http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF20F60137B44E34F5A4711A7029DFDDEA

Bu kapsamda, uzun süreli arkeolojik kazı başvuruları Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne yapılır, Bakanlığın anılan yasa ve yönetmelik çerçevesindeki değerlendirmesinin uygun olması halinde, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı alınması suretiyle çalışmalar başlatılır.

Türkiye'de giderek artan uzun süreli bilimsel kazı çalışmaları toprak altında birçok bilinmeyeni açığa çıkarmakla birlikte koruma, yönetim ve sahip çıkma konusunda bazı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Tanımlanan soruna göre alt problemler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Koruma alanlarının yönetimi konusunda, yeni yaklaşımlara ayak uydurulamaması ve alan koruma açısından yetersiz kalınması;

- Günümüz koruma anlayışının gösterdiği değişim sonucu tarihi alanların yönetiminde gereklilik halini alan yönetim planlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında sorunlar yaşanması;

- UNESCO'nun Dünya Mirası Listesindeki alanlar için Yönetim Planı talebine Türkiye'nin karşılık veremeyişi sonucu birçok alanın Dünya Mirası Listesinde yer alamayışı ve listede yer alanların da çıkarılma tehdidiyle karsı karsıya kalmış olması.

1.2.3 Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Kavramı

UNESCO dünyada yeri doldurulmaz değer olarak dikkate aldığı kültürel ve doğal mirası belirleme, koruma ve muhafaza etme konusunu teşvik etmek amacı ile çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar 1972 yılında UNESCO tarafından benimsenmiş olan uluslararası bir anlaşmayla şekil kazanmıştır.

Paris'te imzalanan "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme" de kültürel ve doğal mirasın tanımı yapılmaktadır. Sözleşmeye göre kültürel miras kavramı [23]:

- Anıtlar: Tarihsel sanatsal ve bilimsel açıdan sıra dışı bir değeri bulunan mimarlık eserleri, heykel ve resimler, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar,
- Yapılar: Mimarileri, türdeşlikleri ve çevresel peyzaj özellikleriyle, tarihsel, sanatsal ve bilimsel açıdan üstün evrensel değerleri bulunan, ayrı ya da birleşik yapı grupları;
- Sitler: Tarihsel, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan yeri doldurulamaz evrensel değeri olan, insan ürünü eserler veya insan ve doğanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Sözleşmede ayrıca kültürel miras ve doğal miras konularının, tehdit altında olduğuna da değinilmiş ve yok olmalarının bütün dünya milletlerini ilgilendirdiği vurgulanmıştır.

[23] UNESCO, 1972- http://whc.unesco.org/en/about/

Sözleşmeye göre [24]:

- Kültürel miras ve doğal miras sadece geleneksel bozulma sebebiyle değil, sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve buna bağlı bozulma ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir yok olma tehdidi altındadır;

- Kültürel miras ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, bütün dünya milletlerinin mirasının yoksullaşmasıdır;

- Kültürel ve doğal miras özel bir öneme sahiptir ve bu nedenle dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerekmektedir[25].

1.2.4 Yönetim Kavramı

Yönetim, önceden belirlenen amaç ve hedeflere ulaşabilmek için elde bulunan kaynakların (insan, bilgi, tabiat, sermaye) planlı bir şekilde koordinasyon ve kontrolünü sağlayarak belirli süreçler doğrultusunda sürdürülmesidir[26]. Belirlenen amaçlara ulaşmak için gerekli kişi ya da kişilerle işbirliği yaparak birlikte hareket edilmelidir.

[24] UNESCO,1972
[25] http://whc.unesco.org/en/about/
[26] BRYSON, J.M., Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations: A Guide To Strengthening and Sustaining Organizational Achievement. Revised Edition, San Francisco, 1995, s.4,5

1.2.4.1 Yönetimin Temel Amacı

Yönetimin temel amacı; daha iyi işi daha basit ve daha ucuz olarak daha az zamanda yapmaktır. Bu da kaynakların en aza indirgenmesi demektir. En az insan, en az para, en az makine ve malzeme, en az zaman ve en az yer kullanarak en iyi işi yapmak hedeflenmektedir. Stratejik vizyon ve misyonu ölçülebilir amaçlara ve performans hedeflerine dönüştürmek, istenen sonuçlara ulaşmak için stratejiler belirlemek, seçilmiş stratejilerin etkin ve verimli bir şekilde uygulanması, yürütülmesi ile ayrıca çevresel belirsizlik ve değişimle baş etmek amaçlar arasındadır[27].

1.2.5 Yönetim Planı

Yönetim planının, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndaki tanımı: Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar" olarak belirtilmiştir.

Bütüncül yönetim stratejilerinin, koruma planlarının, yenileme faaliyetlerine yönelik finansal mekanizmaların, anlaşılır turizm planlarının geliştirilmesi gibi konuların ön planda olduğu son zamanlarda "yönetim planı" arkeolojik kazı alanları için de benimsenen yaklaşımlar da yerini almıştır.

[27] KOTEEN, J., Strategic Planning in Public and Nonprofit Organizations, 1991, s. 25,26

1.2.5.1 Yönetim Planının Hedefleri

Yasal gereksinimlerden başka yönetim planı yapımı için en önemli neden koruma alanından yararlanılması ve alanın iyi yönetiminin sağlanmasıdır. Koruma ve gelişme dengesinin sağlanması ile alanın özellikleri dikkate alınarak değerinin arttırılması etkin yönetimi de beraberinde getirecektir.

Ören yerleri için alan yönetim planı; konservasyon, uygun bir biçimde faydalanma ve arkeolojik kalıntıların bilimsel nitelikte sunulması ile temel ilkelerle ilgili bilgilerden oluşmalıdır. Amaç ise, arkeolojik alanın önem ve değerlerinin korunması ve bunu sağlayacak yasal düzenin yerinde olması, bu planın yürürlüğe girmesi için idari olanakların sağlanması ve alanı etkileyen birimlerin ortak çalışmasıdır[28].

Koruma alanlarındaki planlama ve alan yönetimi, kültürel mirasın korunması için gerekli olan stratejik planlamanın dışında, alanın gelişimi için de bütünleşik yaklaşım kazandıracaktır.

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te (2005) alan yönetiminin hedefleri:

a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal

[28] THOMAS, L., MIDDLETON, J., PHILLIPS, A., Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas, 2003, s. 10

nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,

c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teshir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim

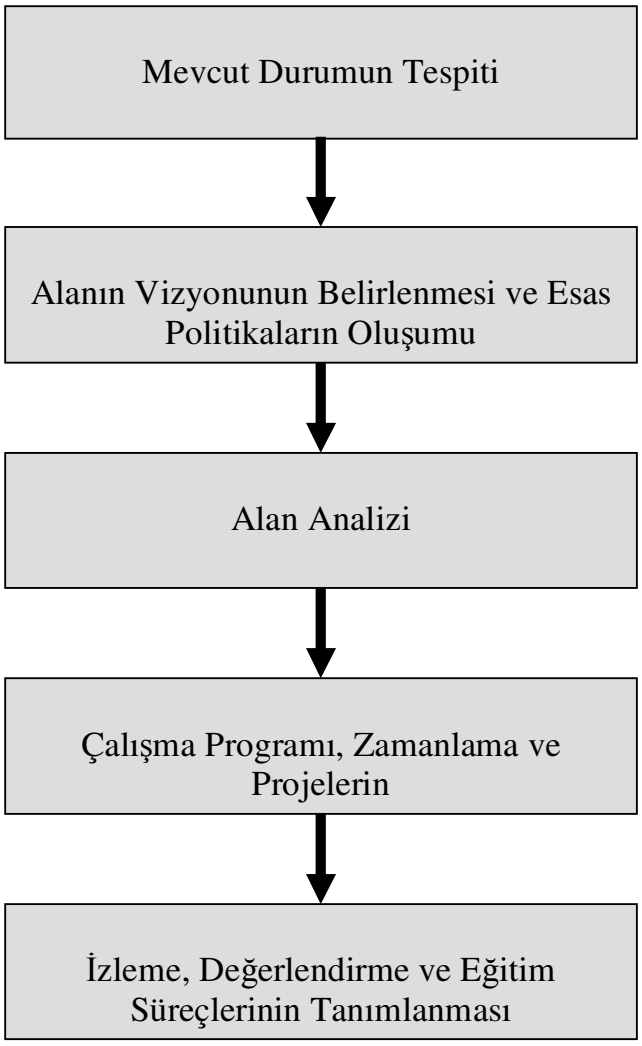
amaçları doğrultusunda uluslararası koruma ilkeleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra, kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanması olarak sıralanmaktadır[29].

Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının adımları, 2005 yılında yayımlanan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"e göre, mevcut durumun tespiti, alan analizi, alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu, çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi, izleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanmasından oluşmaktadır.

[29] http://www.kultur.gov.tr/teftis/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF4A7164CD9A18CEAE5CDBAED4AD3E38F7

1.2.5.2 Yönetim Planının Bölümleri

Şekil 3: Yönetim Planının Bölümleri[30]

[30] 26006 Sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'e göre.

1.2.6 Yönetim Alanı

Yönetim alanının tanımı, "Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler" olarak 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda belirtilmektedir.

1.2.7. Alan Yönetimi

Alan Yönetimi kavramı, Dünya Kültür Mirasının listesindeki sit alanlarının korunması için 1999 yılında ortaya çıkan bir kavramdır. UNESCO, bir yerin Dünya Kültür Mirası listesine girebilmesi için orada alan yönetim planı olması şartını getirdi. Alan yönetim planı, bir dünya kültür mirası alanının bütün değerlerinin detaylarıyla incelenip ortaya çıkarılması, bunların nasıl korunacağının araştırılması ve çevresinde yaşayan topluma ekonomik, sosyal ve kültürel katkılarda bulunması anlamına gelmektedir[31].

[31] http://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf#annex1

Burra Tüzüğü'nün Koruma İlkeleri bölümünde, "Koruma ve Yönetim" başlığı altında yer alan maddelerde alan yönetiminin koruma için önemi vurgulanmaktadır.

Tüzükte;

- Kültürel değerleri olan alanların korunması gerektiği,
- Korumanın amacının alanın kültürel değerini devam ettirmek olduğu,
- Kültürel değer taşıyan alanın iyi yönetilmesinin korumanın ayrılmaz bir parçası olduğu,
- Kültürel değer taşıyan alanların korunması, risk altında veya savunmasız bırakılmaması gerektiği belirtilmektedir[32].

Tarihi alanın yönetimi, alanın önem ve değerinin detaylı analizler sonucu ortaya konmasına dayanmaktadır. UNESCO'ya göre tarihi alanların yönetimi öncelikli olarak aşağıdakileri içermektedir;

- Alanda kültürel değer olarak bilinen her şeyin alan içinde korunduğuna emin olunması;
- Alanın durumunu temel alan özel rehberlerin hazırlanması;
- Alan içindeki tüm kültürel kaynakların envanterinin eksiksiz olarak hazırlanması;
- Uygun nitelik ve deneyimdeki profesyoneller tarafından düzenli denetim yapılması ve resmi raporların hazırlanması;

[32] ICOMOS Avustralya, 1999

- Yıllık çalışma programı içindeki önceliklerine uygun olan kaynak projelerinin gerçekleştirilmesine yol gösterici stratejik koruma planı taslağı hazırlanması;
- Yapılan tüm islerde koruma etiğine, UNESCO'nun uluslararası tavsiyelerine ve Venedik Tüzüğü gibi temel rehberlere saygı gösterilmesi[33].

1.2.7.1 Alan Yönetim Planının Sürdürülmesi

Yönetim planlamasının birçok tanımı bulunmaktadır. Temel olarak planlamanın daha genel disiplininin alt kümesi olarak tanımlanan alan yönetimi 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ülkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlanmış ve alanın nasıl yönetileceği konusunda günümüzde ve gelecekte yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç halini almıştır. Yönetim planlaması süreci planlama, tanımlama ve yönetim konularında koruma alanı yöneticilerine yardımcı olmaktadır. Bu tanıma göre, plan üretimi ile sonlanmayan yönetim planının denetim sürecinde devam eden uygulamalar, planın geçerliliğinin test edildiği zamanlar olarak adlandırılmaktadır. Denetim ve izlemede edinilen deneyimler, yönetimsel amaç ve politikaların uygunluğunu bir daha gözden geçirmek için kullanılmakta ve bu geribildirim sonucunda plan revize edilmektedir.

Başarılı bir yönetim planı[34],

- Plan yapımı ile sona ermemekte, uygulama ve ötesine devam etmektedir.

[33] FEILDEN, B., JOKILEHTO, J., Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, 1993
[34] THOMAS, L., MIDDLETON, J., PHILLIPS, A., 2003, s.6,7

- Gelecek ile ilgili olup eylemin gelecekteki gidişlerini tanımlamakta ve şimdiki kararların sebep olduğu bağlantılı nedenler ve etkileri incelemektedir.

- Tehditler ve imkânlarla ve problem çözümleriyle ilgili düşünmek için bir mekanizma sağlamaktadır.

- Sistematik olan yönetim planı, birçok planlama uygulamasında olduğu gibi önceden tanımlanan bir dizi basamakla çalışmaktadır. Bu basamaklar süreci biçimlendirerek mantıksal yaklaşıma teşvik etmektedir. Sistematik yaklaşım aynı zamanda bilgi, analizler ve içeriğe dayanan kararları kesinleştirmeye ve önerilen hareketlerdeki mantığın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

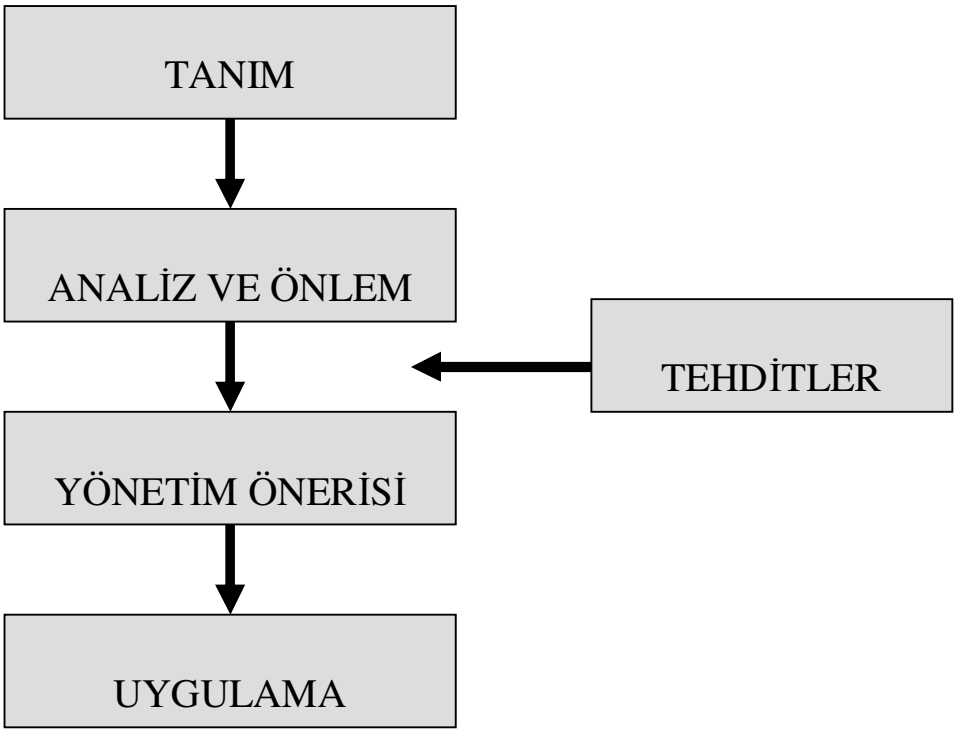
- Değer yargıları içermekte olan yönetim planı, koruma alanının ne olduğu, nasıl olması gerektiği ve değişen iç ve dış koşullarda istenilen durumlara nasıl ulaşılabileceğini tanımlayan bir süreçtir.

- Bütüncül bir bakış açısı olarak planlama sürecinde açık ve kapsamlı bir şekilde sorunları, bakış açılarını ve fikirleri dikkate almaktadır. Belirli bir alana uygulandığında bütün süreçleri ve onunla birlikte ortaya çıkan sorunları içerebilmesi gerekmektedir. Sürecin nasıl bütünleşeceği, nasıl tamamlanacağı ve son kararların nasıl alınacağına bağlı olmaktadır.

- Devamlı bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı, asla durağan olmadığı gibi değişen koşullara ve hedeflere göre de ayarlanmalıdır.

Yönetim planı tanımları dikkate alınarak yönetim planı tanımlama, analiz, yönetim önerisi ve uygulama süreçlerini içine almaktadır. Bu süreçte alanla ilgili analizler yapıldıktan sonra tehditler değerlendirilerek yönetim önerisine geçilmektedir.

1.2.7.2 Yönetim Planı Akış Şeması

Şekil 4: Yönetim Planı Akış Şeması

1.2.8. Arkeolojik Sitler ve Kazı Alanlarının Yönetimi

Tarihi koruma alanları için yönetim planlaması daha çok tarihi miras kavramı ile gündeme gelmiştir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin (WHC), Dünya Mirası listesindeki alanlar için yönetim planı hazırlanması talebi üzerine bu alandaki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. WHC her alanın yönetim planı ve evrensel değerinin nasıl korunacağını belgeleyen bir yönetim sistemi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca yönetim sisteminin amacının alanın şimdiki ve gelecek nesiller için etkin korunmasının sağlanması olduğu üzerinde durulmaktadır[35].

"Management Guidelines for World Heritage Sites" adlı çalışmada tavsiye edilen yönetim planı içeriğine göre yönetim planına alanın genel durumunun ortaya konduğu bir "önsöz" ile başlanmaktadır.

"Alanın Tanımlanması" olarak adlandırılan birinci bölümde alanının konumu, tanımı ve ayrıcalıkları ile ilgili genel bilgi, bu bilgileri destekleyici haritalar, grafikler ve fotoğraflar ile birlikte verilmektedir. Daha sonra alan ile antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknik, bilimsel konuları içine alan kültürel bilgi ve iklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, toprak ve insan kaynaklı tehlikeleri içine alan çevresel bilgiler yer almaktadır. Son olarak arazi kullanımı, kaynak kullanımı, mülkiyet bilgileri, kamu yararı ve ekonomik çıkarlar ve turizmi destekleyen bilgilere yer verilmektedir.

[35]http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=32484&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Rehberin önerdiği yönetim planı içeriğinin ikinci bölümü olan "Değerlendirme ve Hedefler" bölümünde ise ilk olarak, alanın koruma statüsünün belirlenmesi ve alanın özelliklerinin ve potansiyellerinin değerlendirilmesi yer almaktadır.

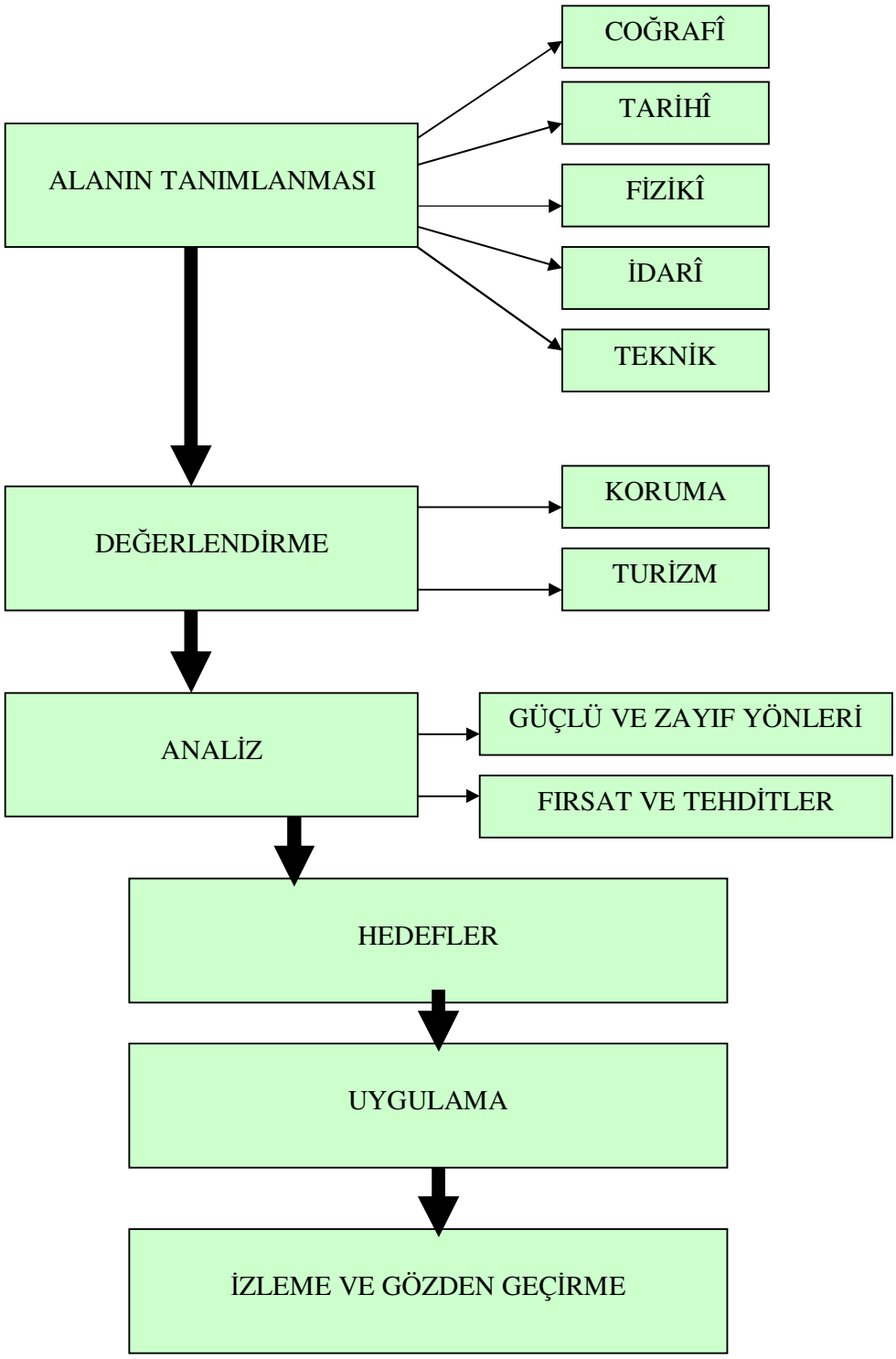
Üçüncü bölüm olan "Geniş Kapsamlı Alan Yönetimi için Politikalar" bölümünde alan ile ilgili projelerin tanımlanması, başlık ve sınıflandırmasının yapılması, proje defterinin hazırlanması süreci yer almaktadır. Bu bölümü iş programı başlığı altında yıllık çalışma planı, yıllık plan ile orta ve uzun dönemli planların ilişkisi, işlerin maliyetleri ve evrelenmesi takip etmektedir

Çalışmaya göre yönetim planı, "Bibliyografya" bölümü ile tamamlanmaktadır. Yönetim planı içindeki her bölüm sonunda bölüm ekleri, kaynak listesi ve tadilat listesi yer almaktadır[36].

Alanla ilgili bilgi toplanırken dikkat edilmesi gereken başlıklar; alanın sahip olduğu doğal kaynaklar ve durumları; alanın sahip olduğu kültürel kaynaklar ve durumları; alandaki estetik değerler olarak belirlenmeli, bunların yanında, sosyo-ekonomik çevre, altyapı hizmetlerinin mevcut ve önerilecek kullanımlara yeterliliği, ziyaretçilerin özellikleri ve alan üzerindeki etkileri, bu konuların gelecekteki durumları ile ilgili tahminler ve çevredeki araziler ile ilgili gelecekteki arazi kullanımı ve planlama kararları olarak sıralanmalıdır.

[36] FEILDEN, B., JOKILEHTO, J.,1993

1.2.8.1 Alan Yönetim Planı Şeması

Şekil 5: Alan Yönetim Planı Şeması

II- ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİMİ ÖRNEKLERİ

2.1 Yurtdışı Arkeolojik Alan Yönetimi Örnekleri

2.1.1 İtalya

2.1.1.1 Syracusa ve Pantalica Nekropol Alanı Yönetim Planı

İtalya'dan, Sicilya'da bulunan 2005 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alınan "Syracusa ve Pantalica Nekropol Alanı"nın Yönetim planı ele alınacaktır.

Sicilya'da bulunan Pantalica Nekropolü M.Ö. 13. yüzyıldan M.Ö. 7. yüzyıla kadar tarihlenen yaklaşık 5000 mezarın bulunduğu bir alandır. Anapo ve Calcinara nehirleri Vadilerinde, Sicilya'nın güney doğusunda yer almaktadır. Syracusa kentiyle birlikte 2005 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır.

Söz konusu alan yönetim planı Ocak 2005'de tamamlanmıştır, 2005 ve 2010 yıllarını kapsamaktadır. Plan toplam yedi bölüm olarak oluşturulmuştur. Birinci bölümde yönetim planı oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanmasının genel tanımları açıklanmaktadır. İkinci bölümde planın süreç ve bileşim durumu, Üçüncü bölümde planın hazırlık aşamaları yer almaktadır. Dördüncü bölümde var olan durum analiz edilmiştir. Beşinci bölümde yönetim planının stratejileri ve amaçları

ifade edilmiş olup esas planlama altıncı bölümde yapılmıştır. Son bölümde ise idare ve denetleme durumu yer almaktadır[37].

Planlama hedeflerinin ve bu hedefler için yerine getirilmesi gereken eylemlerin verildiği altıncı bölüm; üç ayrı konu başlığıyla oluşturulmuştur. Bu başlıklar; "Bilgi ve Koruma"; "Kültürel ve Sosyal Koruma" ile "Kültürel ve Sosyoekonomik Teşvik"tir. İlk olarak, "Bilgi ve Koruma" başlıklı planlama hedefleriyle başlanmaktadır. Örnek olması bakımından bu hedef ve eylemlerin bir kısmı burada işlenecektir.

Syracusa ve Pantalica Nekropolü Yönetim Planının bilgi ve koruma bölümünde ilk hedef, var olan verilerin sınıflandırılmasıdır. Bu amaçla; haritaları, yazı kodlarını, fotoğraf ve görselleri derlemek; arkeolojik sitin korunması ve paylaşılan bir veri bankası yaratılması için verilerin derlenmesi; Coğrafi Bilgi Sistemi yaratmak ve girişi yaratmak hedefi yerine getirmek için yapılması gereken eylemler olarak sıralanmaktadır. İkinci hedef; kültürel mirasın geliştirilmesidir. Bunun için, arkeolojik kazıların devam ettirilmesi; diğer çalışma ve yayınların ilerlemesinin sağlanması; materyal, grafik ve fotografik araştırma kampanyalarının ilerlemesinin sağlanması eylemler olarak sıralanmaktadır. Üçüncü hedef; arazi ve şehir planlamasının güncellenmesi ve uyumlu hale getirilmesidir. Bu hedef için gerçekleştirilmesi gereken hedefler; Syracusa, Ferla, Sortino ve Cassaro çevresinde arazi kullanımına ilişkin bir çalışmanın gerçekleştirilmesi; bazı genel planlamaların değiştirilmesi; hazırlanan Syracusa planlamasına ve özel Syracusa eylem planına

[37] Syracusa ve Pantalica Nekropolü Yönetim Planı, 2005, s. 3

yeni eklemeler yapılmasıdır. Dördüncü hedef; arkeolojik sitin bakım ve koruması için yeni eylemler geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu hedef için, yeni finansmanlar bulunması ve belirlenmesi için bütün olasılıkların takip edilmesi; kültürel mirasın konservasyonunda sistemlerin yenilenmesi ve konservasyon planlarının kısa ve uzun vadeli olarak programlanması eylemlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu bölümün son hedefi kültürel mirasın denetim ve kontrolünün sağlanmasıdır. Bu hedef için de tarihi eser kaçakçılarına ve tahribatçılara karşı uzaktan kontrol sistemiyle koruma sağlanması; durum denetimi için bir protokol yapılması ve risk tablosu kriterleri methodlarını kullanarak kültürel mirasın savunmasızlığına karşı analizlerin tamamlanması eylemler olarak belirtilmektedir.

Planda bu hedef ve eylemler için zaman çizelgesi de oluşturulmuştur. Her eylem için çalışmaların ne kadar süreceği aylık zamanlar olarak verilmiştir. Ayrıca eylemlerin daha detaylı alt çalışmaları da belirlenmiş olarak yılın hangi dönemlerinde gerçekleştirilecekleri de zaman çizelgesinde belirtilmektedir. Örneğin, var olan verilerin sınıflandırılması hedefi için yerine getirilmesi gereken eylemlerden biri haritaları, yazı kodlarını, fotoğraf ve görselleri derlemek idi. Bu eylem için toplam 24 aylık bir süre verilmiştir. Bu eylemin iki alt çalışması da 8 aylık bir zamanda yapılması öngörülen veri toplama faaliyeti ile 21 aylık bir zaman aralığında tamamlanması öngörülen verilerin kataloglanması ve düzenlenmesi çalışması olarak belirlenmiştir. Toplam 5 aylık bir zamanda iki çalışma aynı anda sürdürüleceğinden

ani hem veriler toplanıp hem de kataloglama çalışması yapılacağından hedefe 24 ay içinde ulaşılmış olacaktır[38].

Yönetim planlamasının devamında, gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar daha da detaylandırılarak sorumlular ve ödenekler belirtilmiştir. Ödenek belirlemesi yapılırken var olan ödenek ve bulunması gereken olarak ayrılmış olup hangi kaynaklardan sağlanabileceği de belirlenmiştir.

Syracusa ve Pantalica Nekropolü Yönetim Planının gerçekleştirilmesinden birinci derecede sorumluluk sahibi olan kurum alanın UNESCO Dünya Miras Listesi'nde olması sebebiyle İtalya Kültürel Kaynaklar ve Aktiviteler Bakanlığı'dır. Bu yönetim planının uygulanmasının sağlanması amacıyla imzalanan protokolün bir örneği de planın ekinde yer almaktadır. Bu protokol, Kültürel Kaynaklar ve Aktiviteler Bakanlığı, ilgili Belediye ile finansman ve destek sağlayacak olan dernekler arasında imzalanmıştır.

Söz konusu yönetim planının incelenmesinden, farklı meslek dallarından geniş bir çalışma grubunun güncel ve gerçekçi yaklaşımlarla detaylı bir planlama oluşturduğu anlaşılmaktadır[39].

[38] ibid, s. 107-109

[39] ibid, s.183-185

2.1.2 İngiltere'den Alan Yönetimi Örnekleri

İngiltere'de kültürel mirasın korunması çalışmaları çok kısıtlı bir mevzuatla yürütülmekte, kültürel mirasın yönetimi konusunda özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Kültür Varlıklarına ilişkin çalışmalar, 1983 yılında yürürlüğe giren Ulusal Kültürel Miras Yasası ve 1990 ile 1998 yılları arasında yürürlüğe giren çeşitli Planlama Politikası Rehberleriyle düzenleme altına alınmıştır.

Ulusal Kültürel Miras Yasası'na göre; İngiltere Devleti kültürel miras yönetimi konusundaki çoğu görevini Tarihî Yapılar ve Anıtlar Komisyonu (diğer adı İngiliz Kültürel Mirası-English Heritage) adıyla kurulan organizasyona devretmiştir. Bu birimin kuruluş amacı temel olarak:

- İngiltere'deki tarihî yapıların ve anıtların korunmasını garanti altına almak,
- İngiltere'deki koruma alanlarının görünüm ve karakterlerini daha iyi seviyede korumak ve güçlendirmek,
- Kamunun İngiltere'deki tarihî yapı ve anıtlar hakkında bilinçlenmesini sağlamak ve bunlarla ilgili faaliyetlere katılımını artırmak olarak belirlenmiştir[40].

Bu birimin görevleri ise Saunders'a göre temel olarak iki ana başlıkta toplanabilir: "Birincisi, tarihi anıtların korunmasından doğrudan sorumlu olan Çevre

[40] SAUNDERS, A., "Heritage Management and Training in England", 1989

Bakanlığı'nın sorumluluğu altındaki tarihi anıtların yönetimini; ikincisi ise, İngiltere'deki tüm tarihi eserlerin korunmasını sağlamaktır.

İngiltere'de yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunması konusunda merkezi hükümete oranla daha fazla sorumluluk sahibi ve yetkili olduğu bilinmektedir. Buna göre; English Heritage dışında kültürel mirasın yönetimi konusundaki en etkin kurumlar yerel yönetimlerdir.

İngiltere'deki yönetim planı çalışmalarından Hadrian Duvarı ile Stonehenge UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan yapılardır. Dünya Miras Alanları İngiltere'de hukuki olarak altyapısı olan alanlar değildir ve bu alanlar için hazırlanan yönetim planları da yasal bir altlığa sahip olmayıp rehber niteliğindeki yönlendirici belgelerdir[41].

Hadrian Duvarı Yönetim Planlaması sürece katılan taraflar ve planlama aşamasında oluşturulan örgütlenmeler açısından; Stonehenge Dünya Miras Alanı Yönetim Planı ise plan içeriği ve planlama süreci bakımından incelenmeye değerdir.

2.1.2.1 Hadrian Duvarı Yönetim Planı

İngiltere'nin Newcastle şehri yakınlarında yer alan ve 1987 yılında "Roma İmparatorluğu Kalıntıları" adıyla İngiltere'den Dünya Miras Listesi'ne alınan Roma dönemi yapısı Hadrian Duvarı'na yönelik ilk yönetim planı 1996 yılında

[41] Stonhenge Dünya Miras Alanı Yönetim Planı, 2000

hazırlanmıştır. 2002-2007 yılları için revize edilen planın, 2008-2013 yılları arası dönemi için güncellenme çalışmaları yapılmıştır[42].

1996 yılında hazırlanan planın ömrü 5 yıl olarak tanımlanmış, 2002 yılında onaylanan planın çalışmalarına ise 1999 yılında başlanmıştır[43]. Yani bir önceki yönetim planı uygulanma sürecindeyken yeni planın hazırlıkları başlatılmıştır.

1996 yılında bir yönetim planının hazırlanmasına neden olan faktörler, Duvar'ın kentsel gelişme, turizm ve tarım gibi baskıların tehdidi altında olmasıdır. "Bu baskıların yarattığı sorunlar, Duvar'ın arkeolojik değerine yönelik sorunlar, yerel halk üzerinde yarattığı sorunlar ve Dünya Miras statüsüne yönelik sorunlar olarak sınıflandırılmıştır[44].

Turizmin alan üzerinde yarattığı olumsuz etkiler genellikle ulaşım ve dolaşım taleplerinden kaynaklanmaktadır. Toplu taşım araçları ile alana kontrolsüz erişim, büyük yolcu otobüslerinin uygun olmayan yolları kullanmaları ve uygunsuz yerlere park etmiş araçlar trafik yoğunluğu yaratarak tarihi alanı olumsuz etkileyen en önemli nedenlerdir. Bu nedenle hem Duvar'ın kendisinde bazı hasarlar ortaya çıkmış, hem de çevresindeki arazide erozyonlar tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, alandaki en önemli yerel endüstri tarıma dayalıdır. Çiftçiler ürünlerinde hasarlardan ve ürün stoklarında meydana gelen bir tahribattan şikâyet etmekteydiler. Hadrian Duvarı'nın bazı bölümlerinde ortaya çıkan koruma ve kullanma arasındaki çelişki,

[42] Hadrian Duvarı Dünya Miras Alanı Resmi Web Sitesi http://www.hadrians-wall.org/index.aspx
[43] Hadrian's Wall World Heritage Site Management Plan, 2002, s.1
[44] YOUNG, C., "Hadrian's Wall", 1999, s.40-41

daha çok kontrol edilemeyen ve zamanlama veya ücretlendirmeyle çözümlenemeyen ulaşım noktalarında ortaya çıkmaktadır. Erişimi engellemek çözüm değildir, bu problem ancak ortak akıl, ikna, pazarlama, ortaklaşma ve bazı alanlara yatırım yapmakla ortadan kaldırılabilecektir. Ziyaretçi yoğunluğundan kaynaklanan problemi çözmek için iyi kalitede bir çevre düzenlemesinin yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin olarak, alanın başarılı bir şekilde yönetiminin bütünsel ve entegre bir yaklaşımla gerçekleşebileceği düşünülmüş, Duvar'ın korunmasından ve yönetiminden sorumlu tüm kurumların ortaklaşması beklenmiştir. Buna yönelik olarak English Heritage, 1993 yılında yönetim planının hazırlanmasına yönelik süreçte lider olmuş ve planlama çalışması 1996 yılında tamamlanmıştır.

Turizm ve erişilebilirlik, Hadrian Duvarı Yönetim Planı'nın hazırlanmasına yönelik en önemli iki itici güç olmuştur. Bu nedenle, etkin bir yönetim planı için öncelikle bu alanı ne kadar turistin ziyaret ettiğinin, alanın en çok hangi bölümlerinin gezildiğinin, alanda ne kadar uzağa gidildiğinin ve ne kadarlık bir yolun turizm güzergâhı olarak kullanıldığının belirlenmesi gerekmekteydi.

Arkeolojik değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması yönetim planının başarısındaki ikinci önemli koşuldu. Bu nedenle, arkeolojik değerlere hiçbir şekilde zarar vermeyecek kararlar alınması gerekmekteydi. Bunun yanı sıra her türlü turizm yatırımları ekonomik olarak sürdürülebilir yatırımlar olmalıydı.

Getty Koruma Enstitüsü'nün araştırmasında ifade edildiği üzere[45] planlama sürecinde üç önemli girişim ortaya çıkmıştır. Bunlar; alandaki turizm sağlayıcıları ve turizm girişimcilerinin bir araya gelmesiyle 1994 yılında oluşturulan Hadrian Duvarı Turizm Ortaklığı, Kırsal Ajans tarafından yürütülen Hadrian Duvarı Patikası Ulusal Takibi ve English Heritage liderliğinde yürütülen planlama sürecidir. Bu üç girişim, planlama sürecinde çeşitli örgütler ve ortaklıklar üretmiştir.

English Heritage, planın uygulanmasına yönelik olarak Hadrian Duvarı Koordinasyon Birimi'ni oluşturmuştur. Hadrian Duvarı Turizm Ortaklığı, 1995 yılında bir proje koordinatörü atamıştır ve yönetim planının turizm boyutunun uygulanmasına yönelik olarak Koordinasyon Birimi ile birlikte çalışmaktadır.

Üçüncü koşul ise, kurulan ortaklığın planının uygulanması sırasında da başarılı bir şekilde devam ettirilmesiydi. Kurulan ortaklık, yalnızca finansal bir havuz yaratarak değil, sinerji sağlayarak da daha fazla başarı elde edilmesini sağlayacaktır. Hadrian Duvarı Koordinasyon Birimi'nin çalışmalarını ve planın uygulanmasını denetlemekle sorumlu ve alandaki tüm tarafların dâhil edildiği Yönetim Planı Komitesi, Hadrian Duvarı Turizm Ortaklığı'nın altında çalışan Pazarlama ve Medya Grubu ile Müzeler Danışma Komitesi ve zaten yirmi yıldan fazla bir süre önce oluşturulmuş Hadrian Duvarı Otobüsü bu eşgüdümün sağlanmasında rol oynamışlardır[46]. Merkezi ve yerel idarelerin temsilcileri, merkezi ve yerel koruma birimleri, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, turizm, tarım ve

[45]The Getty Conservation Institute, 2003, s. 18

[46] YOUNG, C., 1999, s.45

ormancılık birlikleri ile akademisyenlerden oluşan ve planın hazırlanmasından sorumlu Yönetim Planı'nın temel görevleri[47]:

- Yönetim planında belirlenen önerilerin uygulanmasını ve hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğini denetlemek,
- Yönetim meselelerini tartışmak üzere bir forum oluşturmak ve alanın korunması için hayata geçirilen ortaklığı bu forum aracılığıyla devam ettirmek,
- Alanı etkileyen projeler hakkında ilgili taraflardan ve kurumlardan raporlar temin etmek,
- Yönetim planının belirli bölümleri hakkında uygulama stratejileri ve eylem planlarına ilişkin karar vermek,
- Dünya Miras Alanı'nın durumunu denetlemek, varlığını tehlikeye düşüren tehditlere yönelik müdahaleler hakkında karar vermek,
- Alanın korunması birincil önemdeyken, ekonomik açıdan gelişmesini de sağlamak,
- Alanda yaşayan ve buradan geçimini sağlayan tarafların çıkarlarını korumak ve sorumluluk alan kurumların çalışmalarını hayata geçirmeleri için onları teşvik ederken, aynı zamanda Dünya Miras Alanı'nın korunması, geliştirilmesi, sunumu ile alandaki araştırma ve belgeleme çalışmalarına yönelik gelecekteki politikaları ve hedefleri belirlemek,

[47]The Getty Conservation Institute, 2003, s. 18-19

- Hadrian Duvarı Koordinasyon Birimi'nin çalışma programına karar vermek, bu birim için genel yönlendirmelerde bulunmak,
- Yönetim planının sonuç ve önerilerini gözden geçirmek, planın güncellenmesi sıklığını tayin etmek ve güncellenmesi sürecine liderlik etmektir.

Planlama Komitesi üst ölçek kararları belirleyen, güncelleyen ve denetleyen bir otoriteyken, Koordinasyon Birimi alandaki çalışmaları denetleyen ve örgütleyen bir birimdir. Buna ilişkin olarak, Getty Koruma Enstitüsü'nün araştırmasında dile getirildiği üzere, Planlama Komitesi yılda iki kez, planın içeriği ve geleceği hakkında değerlendirmelerde bulunmak ve yukarıda belirtilen görevleri yerine getirmek üzere toplanmaktadır. Koordinasyon birimi ile Turizm Ortaklığı ise, planın uygulanması sürecinin başında bulunurken çalışmalarını günlük sürdürmektedir.

Koordinasyon Biriminde iki personeli görev yapan English Heritage bu süreçte merkezi hükümet düzeyinde danışmanlık sağlayan, önerilen projeleri onaylayan veya engelleyen anahtar bir kurumdur[48].

Yönetim planı, ayrıntılı bir Uygulama Stratejisinin hazırlanmasını talep etmekteydi. Bu çalışma, English Heritage ve Hadrian Duvarı Turizm Ortaklığı tarafından 1997 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışmayı üretilen stratejiler doğrultusunda daha küçük alanlar için öneriler getiren yerel uygulama planları

[48] ibid, s.19

izlemiştir. Bu çeşitli plan ve stratejiler, yönetim planının uygulanmasına yönelik genel bir çerçeve oluşturmuştur[49].

Plan sonunda, Hadrian Duvarı Turizm Ortaklığı ziyaretçileri alanda daha fazla mekâna yaymak ve yoğunlukla ziyaret edilen alanlardan daha az ziyaret edilen alanlara dağıtmak için çeşitli adımlar atmıştır. Ziyaretçileri alanın tamamı hakkında bilgilendirmek ve hassas alanlardan uzaklaşmaları için teşvik etmek amacıyla alana giriş sağlayan stratejik noktalarda Yönlendirme Noktaları oluşturulmuştur. Hadrian Duvarı Yürüyüş Yolu tasarlanarak Duvara çok yakın alanlardaki baskı azaltılmaya çalışılmıştır[50].

1996 ve 2002 planlarında, Duvar'ın tek başına bir arkeolojik değer olmadığı çevresindeki peyzaj değerleriyle birlikte ele alınması vurgulansa da, bu vurgu 2002 planında daha baskındır. 2002 planı, aynı zamanda mevcut kullanım değerlerini daha fazla öne çıkaran bir plan olmuştur. Bu nedenle politikalar daha çok mevcut değerler dikkate alınarak belirlenmiştir[51].

2002 yılında güncellenen plan dört ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde; planın hazırlanmasını gerektiren faktörler; alanın jeolojik, arkeolojik, peyzaj ve tarihi özellikleri; alandan sorumlu farklı çıkar grupları ve alandaki mülkiyet yapısı ile alanın Dünya Miras Statüsü tanımlanmıştır. İkinci bölümde; 1996 yılında hazırlanan planın belirlediği hedeflerden hangilerinin başarılı olduğu

[49] YOUNG, C., 1999, s.46
[50] ibid, s.43-44
[51] The Getty Conservation Institute, 2003, s.27-28

değerlendirilmiş, hazırlanan yeni planın hedefleri için temel oluşturulmuştur. Buna göre; Yönetim Planı Komitesi ve Koordinasyon Birimi'nin kurulmasıyla bir proje koordinatörünün atanması planın önemli başarıları olarak değerlendirilmiştir[52]. Üçüncü bölümde; alanın vizyonu tanımlanarak, kısa-orta-uzun vadedeki yönetim hedefleri ile bunlara ilişkin eylemler belirlenmiştir. Dördüncü bölümde ise; plan kararlarının gerçekleştirilmesine dair detaylar ile planın uygulanması, denetlenmesi, izlenmesi ve gözden geçirilmesi süreçleri tanımlanmıştır.

Hadrian Duvarı Yönetim Planı, yerel otoritelerin, devlet organlarının, çiftçilerin, mülk sahiplerinin temsilcilerinin eşgüdümünde hazırlanan bir doküman olmuştur. Koruma, erişilebilirlik, yerel halkın çıkarları ve bölgenin ekonomik yararı arasında bir denge oluşturmuştur[53]. Ancak, buna benzer geniş katılımlı bir yönetim modelinin, Getty Koruma Enstitüsü'nün araştırmasına göre önemli bir dezavantajı vardır[54]: eylemlerim koordine edilememesi. Bu yalnızca alandaki değerlerin zarar görmesine yol açmaz, aynı zamanda oluşturulan yönetim modelinin partnerler tarafından kabul görmediğini de gösterir. Ancak Hadrian Duvarı yönetim modelinin başarısı, tarihi çevrenin korunmasından sorumlu bir kurum, ekonomik gelişme kaygılarını dikkate alan turizm ortaklığı ve kırsal kalkınma konusunda faaliyet gösteren bir kurum olmak üzere üç farklı ilgi alanına göre oluşturulmuş üç ayrı girişimle çalışmaların yürütülüyor olmasıdır. Merkezi tek bir elden yönetimin sağlanmasındansa, farklı ilgi alanlarına sahip ortaklar kendi ilgi alanlarına ilişkin faaliyetleri yürütmektedir. Hadrian Duvarı'nın Dünya Miras Listesinde yer alması,

[52] Hadrian's Wall World Heritage Site Management Plan, 2002, s.41-42
[53] YOUNG, C., 1999, s.43
[54] The Getty Conservation Institute, 2003, s.28

çalışmalardaki odağı arkeolojik ve tarihi değerlerin korunması üzerinde tutmuştur. Ayrıca, böyle geniş katılımlı bir yönetim anlayışında, planlama sürecinde alanın sahip olduğu tüm değerlerin dikkate alınabilmesi mümkün olmaktadır[55].

2.1.2.2 Stonehenge Dünya Miras Alanı Yönetim Planı

İngiltere'nin güneyinde yer alan ve 1986 yılında Dünya Miras Listesi'ne alınan Stonehenge ve bulunduğu alan Çevre Bakanlığı'nın mülkiyetindedir, 1983 yılında English Heritage'ın kurulmasıyla birlikte bu birimin sorumluluğu altına girmiştir.

Stonehenge'in halen yürürlükte olan yönetim planı English Heritage tarafından yaptırılarak 2000 yılında tamamlanmıştır. Bu planın hukuki altlığını yapının içinde bulunduğu Witshire eyaletine ait yapısal plan ile Salisbury şehrine ait yerel plan oluşturmaktadır. Bu planlar dışında alanın Dünya Miras Alanı statüsünün getirdiği hukuki dayanağı olan başka bir planlama anlayışı bulunmamaktadır; ancak Dünya Miras Alanı özelliği yerel idarelerin planlama çalışmalarında göz önünde bulundurulması gereken anahtar noktadır. [56].

Chris Blandford Association (CBA), yönetim planının hazırlanmasına yönelik bilgilerin elde edilmesi ve düzenlenmesi amacıyla English Heritage tarafından 1998 yılında görevlendirilmiştir. Aynı yıl English Heritage planın hazırlanması amacıyla Stonehenge Dünya Miras Alanı Yönetim Grubu'nu oluşturmuştur. Bu grup;

[55] ibid, s.35
[56] Stonhenge Dünya Miras Alanı Yönetim Planı, 2000, s. 2

çalışmanın yürütücüsü English Heritage'den bir temsilci başkanlığında, alanla ilişkilerinden dolayı dikkate alınması gereken Salisbury planlama ekibi ile Avebury Yönetim Planlaması Ofisi'nden temsilciler, merkezi koruma otoriteleri ile yerel idareler, ICOMOS Büyük Britanya temsilcisi, arkeoloji alanında çalışan kurumlar, kültürel mirasın ve doğal yaşamın korunması konusunda faaliyet gösteren bazı sivil toplum örgütleri, çeşitli tarım birlikleri ve mülk sahibi temsilcilerinden oluşmaktadır[57].

Planın taslağı, 1999 yılı Eylül ayında tamamlanmış ve kamunun görüşü alınmak üzere iki aylık bir süre ayrılmıştır. Bu amaçla; gazetelere ilan verilerek CBA tarafından organize edilen kamuya açık iki günlük bir serginin gerçekleştirileceği duyurulmuştur; 400 adet kopya ilgili yerel ve ulusal kurumlar ile kişilere dağıtılmıştır; 13.000'in üzerinde broşür bastırılarak çevredeki tüm haneler taslak doküman üzerinde görüş bildirmeye davet edilmiştir. Taslak doküman ile broşürler kamusal kütüphanelerde, turizm bilgi merkezlerinde, yerel idare ofislerinde ve postanelerde sergilenmiştir ve sunumlar yapılmıştır. Bunun sonucunda yaklaşık 50 kişinin ve organizasyonun görüşleri yazılı olarak ulaşmış ve bu görüşlerin çoğu planlama sürecinde değerlendirilmiştir[58].

"Stonehenge, Avebury ve Yakın Alanlar" adıyla Dünya Miras Listesi'ne alınan Stonehenge'in Dünya Miras Alanı sınırı, çevresindeki tümülüslerle birlikte açığa çıkmamış birçok anıtsal yapı ve kalıntıyı da içine alacak şekilde belirlenmiştir.

[57] ibid, s. 138
[58] ibid, 2000, s. 5

Alana yayılan tüm arkeolojik kalıntılar sınıra dâhil edilmemiş, yoğun bir şekilde bir arada bulunanlar temel alınmıştır[59].

Stonehenge tek başına bir kültürel varlık olarak değil çevresindeki peyzaj değerleriyle birlikte ele alınmalıdır; ancak mülkiyet dokusunun ve arazi kullanımının karışıklığından dolayı alanın tamamının birlikte değerlendirilmesi zorluğu dikkat çekmektedir[60].

Plan incelendiğinde, "bir tampon bölge sınırı" ile yönetim planının hazırlanmasına esas olan "yönetim alanı" gibi özel bir alanın bulunmadığı, Dünya Miras Alanı sınırının referans alındığı, ancak bazı analiz çalışmalarında ihtiyaç duyulan bilgiye göre Dünya Miras Alanı sınırlarının dışındaki verilerin de değerlendirildiği görülmüştür[61].

Plan içeriği beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; neden yönetim planına ihtiyaç duyulduğu ile planın amacı, hukuki temelleri ve hazırlanma süreci gibi konulara değinilmektedir. İkinci bölümde; yapının ve alanın mekansal, arkeolojik, tarihi özellikleri ile mevcut yönetsel, idari ve mülkiyet yapısı açıklanarak, Dünya Miras statüsü tanımlanmaktadır. Üçüncü bölümde; bu veriler ışığında bir sentez çalışması yapılarak yönetim modeli oluşturmaya yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır. Dördüncü bölümde; temel yönetim hedefleri ve stratejileri

[59] ibid, s. 9-10
[60] Golding, H.N., "Stonehenge-Past and Future", 1989
[61] Stonhenge Dünya Miras Alanı Yönetim Planı, 2000, s. 60

tanımlanmakta, son bölümde ise bu hedeflerin kim tarafından, hangi kaynakla, ne kadar sürede gerçekleştirileceğini gösteren eylem planı sunulmaktadır.

Son bölümde, planın uygulanma sürecinin izlenmesi amacıyla bir Uygulama Grubu'nun oluşturulması önerilmektedir. Bu grubun amacı, bir önceki yıla ait yıllık eylem programını gözden geçirmek, yıllık eylem planlarında yapılan faaliyetlere ve gelecek yılın hedeflerine ilişkin yılın ortasında hazırlanan raporları kontrol etmek, planın hedef ve stratejilerinin gerçekleşmesini ve değişen ihtiyaç ve önceliklere göre güncellenmesini değerlendirmek olarak tanımlanmaktadır[62].

Stonehenge yoğun bir şekilde tarım arazileri ile çevrilidir ve aktif olarak tarım yapılmaktadır. Bu nedenle, planın son bölümünde, tüm alan içinde benzer özellikler gösteren alanlar bölgelenmektedir. Toplam 6 adet bölge oluşturulmakta ve bu bölgelerin karakteristik özellikleri ile arazideki mülkiyet sahipleri tanımlanmaktadır. Değişen koşullara göre planın revize edilmesi durumunda öncelikle bölgelemelerde değişiklikler yapılması, yeni bölgeler oluşturulması önerilmektedir.

Planın uygulamasının değerlendirilmesi amacıyla bir izleme programının hazırlanması, bu programın ziyaretçilerin ve tarımın tarihî dokuya nerde ve ne kadar baskı yarattığını tespit edebilecek, uygulanan hangi eylemin sorunları çözmede başarılı olduğunu belirleyebilecek kapasitede olması gerektiği belirtilmektedir. Her anıt için asgari çevresel standartlar geliştirilmesi; taşıma ve dayanıklılık kapasitesinin belirlenmesi önerilmektedir. Bunun için önerilen teknik, halen Hadrian Duvarı ve

[62] ibid, s. 125

Avebury Yönetim Planlarının uygulanmasında da kullanılan "Kabul Edilebilir Değişim Limitleri (Limits For Accaptable Changes)" yöntemidir. Bu yöntemde temel amaç, kabul edilemeyecek bir değişim için eşikleri tanımlamaktadır. Limitler aşıldığı takdirde planın revize edilmesi gerekecektir[63].

Yönetim Planı kapsamında, planın belirli hedeflerine ulaşabilmek için English Heritage, National Trust ve Karayolları Ajansı ortaklığında "Stonehenge Projesi" adıyla bir proje tanımlanmıştır. Bu projeye göre; A303 karayolu bir tünel içine alınarak gizlenecek ve karayolunun güzergâhı değiştirilecek, Stonehenge'den geçen A344 karayolu kapatılacak, Dünya Miras Alanı dışında bir ziyaretçi merkezi inşa edilecek, taşların çevresinde yer alan faaliyetler kaldırılacak ve Stonehenge'in çevresindeki arazi yeşillendirilecektir[64].

A303 yoluna yönelik tünel projesine ilişkin oldukça fazla görüş ve eleştiri yayınlanmaktadır[65]. Buna ilişkin olarak yetkililer tarafından yapılan açıklamada projenin uygulanması için gereken bütçenin oldukça yüksek olması nedeniyle (540 milyon pound) ve vergi mükelleflerinin haklı eleştirileri doğrultusunda projenin durdurulduğu açıklanmış, yönetim planının bu projeye ilişkin hükümlerini English Heritage ile birlikte tüm paydaşların görüşlerini dikkate alarak yeniden gözden geçirileceği ifade edilmiştir[66].

[63] ibid, s. 133-134
[64] YOUNG, 2008
[65] http://www.savestonehenge.org.uk/stoneh.html
[66] http://www.dft.gov.uk/press/speechesstatements/statements/a303

Yönetim planı hükümleri doğrultusunda hazırlanan bir proje, yoğun kamuoyu baskısı nedeniyle hayata geçirilememiş ve yönetim planının yeniden değerlendirilmesi gündeme gelmiştir. Stonehenge'in korunmasına ilişkin bir platform oluşturan kamuoyu, planın uygulama aşamasındaki eleştirileri ile planlama sürecine katılabilmiş ve yönlendirici olmuştur.

2.2 Türkiye'den Arkeolojik Alan Yönetimi Örneği

2.2.1 Çatalhöyük Yönetim Planı

Çatalhöyük'ün neolitik devire ait alanı, Türkiye'nin ortasında Konya Ovası'nın merkezinde yer almaktadır. Buraya ilk çiftçiler yaklaşık 9000 yıl önce yerleşmişlerdir. Höyük yaklaşık 13.6 hektarlık bir alan kaplamakta olup 5,000 - 10,000 kişiyi barındırdığı bilinen en eski şehirdir. Birbirine yakın ve sıkışık kerpiçten evler, çatıdaki açıklıktan içeriye girilebilecek şekilde yapılmıştır. Evlerin iç kısımları avlanma sahnelerini gösteren resimler ve geometrik dizaynlar ile dekore edilmiştir. Bulunanlar arasında çanak – çömlek, kumaş işlemesine dair kanıtlar, kilden heykelcikler ve ahşap el işleri yer almaktadır. Alan, ilk olarak 1950'lerde keşfedilmiş ve 1961 – 1965 yılları arasında James Mellaart tarafından alanda kazı çalışmaları yapılmıştır[67]. İki höyükten oluşmaktadır: Doğu Çatalhöyük ve çoğu kez "Batı Höyüğü" olarak da adlandırılan, Batı Çatalhöyük. 1993 yılından bu yana, Profesör Ian Hodder liderliğinde uluslararası bir arkeoloji ekibi ile yeni kazılar ve araştırmalar yapılmaktadır.

[67] MELLAART, J, Çatal Höyük: a Neolithic Town in Anatolia, 1967, s. 27

Çatalhöyük'ün Nisan 2004 yılında hazırlanan yönetim planı, Temper Projesi sürecinde hazırlanmıştır. Temper; (Training, Education, Management, Prehistory in the Mediterranean – Akdeniz Havzasında Prehistorya Eğitim ve Yönetim) bünyesinde İngiltere, Malta, Yunanistan, Türkiye ve İsrail'de bulunan altı ortak kuruluşu içermekte ve Euromed Heritage II Programı (Avrupa-Akdeniz Mirası Programı) kapsamında Avrupa Topluluğu tarafından finanse edilmektedir. Proje kapsamında Akdeniz bölgesinde pilot olarak seçilen beş tarih öncesi alan için dört yönetim planı geliştirilmiş ve arkeologlar ile insani miras konusundaki uzmanlar tarafından eğitim ve öğretim programları hazırlanmıştır[68].

Çatalhöyük yönetim planı kapsamında, Alanın genel kontrolü Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ndedir. Kısa ile orta vadede alanın günlük yönetimi Çatalhöyük Araştırma Projesi kapsamında yürütülecek ve Çumra Belediyesi, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Konya Müzesi'ndeki temsilcileri tarafından desteklenecektir. Uzun vadede ise, alanın yönetiminin (henüz tanımlanmamış olan) Türk ortaklara bırakılması ön görülmektedir[69].

Planlamanın birinci bölümünde, alanın tarihi ve tanımı, bugünkü Çatalhöyük, anahtar oyuncular ve menfaat grupları açıklanmıştır. Yönetim tekliflerinin işlendiği ikinci bölümde ise başlıklar önem, yönetim değerlendirmesi, yönetim hedefleri ve yönetim politikaları olarak sıralanmaktadır. Eylem planı aşamasında belirleyici olacak SWOT analizi bu bölümde ele alınmıştır.

[68] Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004, s. 9
[69] ibid, s. 48-49

Çatalhöyük yönetim planlamasında belirlenen politikalardan bazıları şu şekildedir[70]:

- Alan için önemli olan bir ara bölge belirlenmesi ve yerel paydaşlar ile beraber çalışarak hassas zirai ve yapı uygulamalarının geliştirilmesi,
- Batı höyüğünün 1. dereceden koruma altında olan alanlarının etrafına koruyucu tel konması. Batı höyüğünün üzerinde pulluk ile tarla sürümünün ve bunun arkeolojik kalıntılar üzerindeki etkisinin izlenmesi,
- Höyüklerin üzerinde toprağın derin sürülmesini önlemek için bölgedeki çiftçiler arasında bilincin arttırılması,
- Alan ile ilgili bilgilendirme hazırlanırken yerel hayata da referans gösterilmesinin sağlanması. Bunun için yerel grupların olaya dâhil edilmesi,
- Alan ve ortamını etkileyecek işler yapılmadan önce danışmanlık sürecinin oluşturulması için ulaşım, elektrik ve su (sulama) daireleri ile iletişim yolunun belirlenmesi,
- Çumra ve Küçükköy'den alana giden yolların iyileştirilmesi,
- Yönetim planında belirtilen tasarım talimatları uyarınca yeni depoların inşa edilmesi ve materyallerin uzun dönem saklanması için gerekli koşulların sağlanması,
- Çatalhöyük Araştırma Projesi 5 yıllık yayın planına uymayı sürdürmelidir: 3 yıllık kazı, ardından 2 yıllık çalışma dönemi ve yayın. Cilt serisi McDonald Arkeolojik Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanmaktadır. Buna ilaveten, ekip üyelerinin bireysel olarak düzenli aralıklarla makaleler yayınlaması,

[70] ibid, 50-58

- Veritabanına internet sitesi (www.catalhoyuk.com) aracılığı ile ulaşılabilmsi ve veritabanı kazı kayıtlarını, analiz kayıtlarını (ör, kemik, taş vb.), fotoğrafları ve kazı günlüklerini içermesi,
- Kazı ve laboratuar işlemlerinin (kısmen) halka gösterilmesi,
- Ziyaretçi verilerinin toplanmasına ve yıllık ziyaretçi anketlerine devam edilmesi,
- Projenin internet sitesinin, çeşitli ilgi alanlarından kişiler için açık ve erişilebilir olması ve diğer ilgili internet sitelerine ulaşım bağlantıları içermesi,

Yönetim planının, üçüncü bölümünde ise eylem planı, ileriye bakış ve proje profilleri işlenmiştir. Yukarıda bazılarının belirtildiği hedefleri kimlerin gerçekleştireceği ve zamanlamaları planlanmıştır[71]. Planın finansman kısmı ise şu şekilde ifade edilmektedir: "Alanın şu andaki durumu ve geleceği için temel problemlerden biri olan finansman; bu yönetim planında ortaya atılan tekliflerin gerçekleştirilmesi için de bir sorundur. Bireysel olarak projeler için hibe ya da sponsorlar aracılığı ile kaynak yaratılmasına karşın, devam eden kazı işlemleri ve alan faaliyetlerinin finansmanı sorun olmaya devam etmektedir. Alanın gelecekte de ayakta kalabilmesi için, bir kısmı Devlet kaynaklarından olmak üzere, belirli bir gelir akışının sağlanması gereklidir[72]."

Planlamanın en son kısmında ise belirlenen eylem planında belirlenen hedeflerden ayrı olarak sekiz farklı proje sunulmuştur. Eylem Planı; kısa ile uzun vadede belirlenen politikalar için yapılması gereken faaliyetleri sıralarken bu

[71] ibid, s. 61-71
[72] ibid, s. 72

bölümün amacı yönetim planından çıkışlı geliştirilebilecek bazı projelerin tanımlanmasıdır. Her bir proje kapsamında gerçekleştirilebilecek ve finanse edilebilecek bir dizi politika yer almaktadır. Yönetim planında sunulan proje çerçeveleri sadece yol göstermek amaçlıdır; ancak, potansiyel kaynak sağlayıcılara sunulacak teklifler haline dönüştürülebilir[73].

[73] Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004, s.72-80

III- MAGNESIA AD MAEANDRUM

3.1 Coğrafi Konum

Magnesia Antik Kenti, Aydın İli, Germencik İlçesi, Ortaklar Beldesi'ne bağlı Tekinköy sınırları içinde, Ortaklar-Söke karayolu üzerinde yer almaktadır (Res. 1). Kentin adı Menderes Magnesiası (Magnesia ad Maeandrum) olarak geçmektedir.

Geçen yüzyıldaki adı Tekke olan Tekinköy, Neşetiye Çayı ile Gümüşçayın birleştiği yerin doğu yakasında, leyleklerin göçerken konaklayıp yavruladıkları, yavrulara uçmayı öğrettikten sonra yeniden yola koyuldukları, 110 haneli bir köydür[74].

3.2 Tarih

Kent, kuruluşunun anlatıldığı efsaneye ve antik kaynaklara göre Thessalia'dan gelen ve Magnetler olarak isimlendirilen bir kavim tarafından kurulmuştur. Apollon'un kehaneti ve lider Leukippos'un öncülüğünde o dönemde bir koy olan bugünkü Bafa Gölü kıyısında karaya çıkan Magnetlerin kurdukları ilk Magnesia'nın yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte, Menderes Nehri kenarında olduğunu antik kaynaklardan öğrenmekteyiz. Yatak eğimi azalmış sularda, bir akarsu yatağının az eğimli tabanlarında ve ova düzlüklerinde çizdiği genellikle ardı ardına birbirini izleyen "U" biçimli büklümlere, ya da "S" harfine benzeyen kıvrıma "menderes" adı verilir (Res. 2). Coğrafi anlamı ile sözlüklere giren bu kelimenin ikinci bir anlamı, bu

[74] BİNGÖL, O., 2007, s. 39

coğrafi tanıma uyan bir bezemeye uyarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Ansiklopedilerde "meandr" maddesi olarak yer alır ve "Bir çizgi, ya da bantta oluşan dik açılı, ya da eğrisel kıvrımların, birbiri içine geçerek oluşturduğu geometrik bezeme" olarak (Res. 3).

Menderes'in sürekli yatak değiştirip taşması sonucu oluşan salgın hastalıklar ve Perslere karşı daha emin bir kent kurma zorunda kalmaları nedeniyle Magnetler, İ.Ö. 400 yıllarında kenti bugünkü yerinde, Gümüşçay'ın yanında yeniden kurmuşlardır. Hellenistik Dönemde önce Seleukos, ardından Bergama Krallığı'nın hâkimiyetine giren Magnesia, Roma Döneminde önemini korumuş, Bizans Döneminde piskoposluk merkezi olmuştur. Magnesia, bir kent suru ile çevrili, yaklaşık 1.5 km. çapında bir alanı kapsayan, ızgara planlı cadde ve sokak sistemine sahip bir kentti ve Priene, Ephesos, Tralleis üçgeni arasında ticari ve stratejik açıdan önemli bir konuma gelmişti (Res. 4). Magnesia antik kenti fazla yıkım ve tahribata uğramamıştır. Bunda nehir taşmalarının ve Gümüş Dağı'ndan inen yağmur sularının getirdiği mil tabakasının kenti örtmesinin de payı yüksektir[75].

3.3 Magnesia ad Maeandrum Araştırmaları ve Kazıları

Magnesia'da ilk kazılar, 1890 - 1893 yılları arasında Berlin Müzesi adına Carl Humann tarafından yapılmıştır. Bu kazılarda tiyatro, Artemis tapınağı ve sunağı, Agora ve Zeus tapınağı kısmen ya da tamamen ortaya çıkarılmıştır. Magnesia'da bulunan eserler Paris, Berlin ve İstanbul müzelerinde sergilenmektedir. 1893 yılında

[75] ibid, s. 15-27

sona eren kazılardan yaklaşık 100 yıl sonra sürekli kazılara, 1985 yılında Kültür Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi adına yeniden başlanmıştır.

1842 yılı Eylül ayından 1843 yılı Nisan ayına kadar Charles Texier, F. de Calarac, J. Clerget ve C. Boulanger Artemis Tapınağı'nda kazılar yaparlar. Kazılara arazinin bataklı oluşu nedeniyle son verilir. Tapınağın frizlerinden toplam uzunlukları yaklaşık 40 metreyi bulan 41 blok ve parçaları ile bazı mimari elemanları Paris, Louvre Müzesi'ne götürülür[76]. Bu çalışmaların sonuçları bilim dünyasına duyurulmamıştır. 1887 yılında, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Osman Hamdi Bey Artemision'un geriye kalan yaklaşık 20 metre uzunluğundaki friz bloklarını ve parçalarını İstanbul'a aldırtmıştır (Res. 5). Günümüzde, Louvre Müzesi'nde kalan Magnesia eserlerinin bulunduğu salon teşhire kapalı ve düzensiz bir durumdadır, salonun üst kısmındaki camekanlı alandan görüntü almak mümkündür (Res. 6).

1890 – 1893 yılları arası C. Humann başkanlığında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında; Artemis kutsal alanında, tapınakta ve sunakta, agorayı çevreleyen stoalar ile ortasındaki Zeus Tapınağı ve Prythaneion'da çalışılmış ve ortaya çıkarılan eserler İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Berlin Müzeleri'ne götürülmüştür. Berlin'deki ünlü Pergamonmuseum'da; Magnesia Zeus Tapınağı cephesi, Artemis sunağı kabartmaları, tapınağın iki sütununun taşıdığı üst yapı elemanları, bir başlık ve opisthodomosun korkuluğu sergilenmektedir (Res. 7, 8). İstanbul Arkeoloji

[76] EBCİOĞLU, İ., "Türkiye'den Bati Ülkelerine Götürülen Arkeolojik Eserler", 1983, s.76

Müzeleri'ne getirilen yapı elemanları arasında Zeus ve Artemis Tapınakları ile Propylona ait olanlar ile tiyatroda bulunmuş olanlar yer almaktadır[77].

3.4 Günümüzde Magnesia ad Maeandrum

3.4.1 Mevcut Yönetim ve Organizasyon

Magnesia Antik Kenti'ndeki sürekli bilimsel kazıların ilk yılı olan 1984'de çalışmalar Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Magnesia kazıları, 1985 yılından bu yana Bakanlar Kurulu'nun 01.08.1985 tarih ve 85/98757 sayılı kararı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı adına, Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Orhan Bingöl başkanlığında sürdürülmektedir.

3.4.2 Yasal Statü

Magnesia Antik Kenti, İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 26.12.1990 tarih ve 1694 sayılı kararı ile "1. Derece Arkeolojik Sit" olarak tescil edilmiştir.

Ören yerinin büyük bir bölümü özel arazidir. Sadece Bizans surunun içi ve görülebilen kalıntıların bulundukları araziler kamuya aittir.

[77] BİNGÖL, O., 2007, s. 46,47

3.4.3 Mülkiyet ve Sorumluluk

İki sınıflı ilkokul, lojmanı ve bahçesi ile birlikte 1993 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Magnesia kazısına tahsis edilmiştir. Tüm ekibin konaklaması ve çalışması için yeterli olmayan koşullar, 1996 yılında Batısöke Söke Çimento A.Ş.'nin hem yeni bir tuvalet banyo yaptırması, hem de okul ve lojmanın onarılmasıyla iyileştirilmiştir. 2000 yılında sponsor olan Ericsson'un sağladığı olanaklarla 24 kişilik bir lojman ve mutfak ile ek bir banyo-tuvaletin yaptırılması sonucunda, ilkokuldaki sınıflar çalışma mekanlarına dönüştürülmüş ve böylece bu alan tam bir kazı yerleşkesi durumuna getirilmiştir.

3.4.4 Çevre ve Ortam

Köy halkına ait arazilerin küçük ve kısıtlı olması nedeniyle özellikle Almanya'da bulunan akrabalara bağımlı bir yaşam şekli kendini hissettirmektedir. Bir taraftan Almanya'dan gelenler eski evlerinin yerine yenilerini yaparken, diğer taraftan köyün gençleri büyük kentlere göç etmekte, ya da Almanya'ya gidişin yollarını aramaktadırlar. Köy nüfusunun bu nedenle giderek azaldığı gözlemlenmektedir. Nitekim giderek azalan çocuk sayısı karşısında tek bir öğretmenle yapılan eğitime son verilerek, sağlıklı ve çağdaş bir eğitime kavuşabilmek amacıyla taşımalı eğitime geçilmiştir[78].

[78] ibid, s. 40,41

3.4.5 Sosyal ve Ekonomik Çerçeve

Tekinköy'ün 2007 yılında 340 kişilik nüfusu bulunmaktadır. Geçim kaynağı, hayvancılık ve başta yine antik dönemden bu yana üretimi süren incir olmak üzere, pamuk, zeytin ve buğdaydır. Magnesia, buğdayı ile de ün kazanmıştı. Bunu hem kuruluş öyküsündeki "buğdayı bol" tanımından hem de Themistokles'in Magnesia'nın "ekmek" için verilmiş olması gibi antik kaynaklardaki birçok ifadeden anlıyoruz.

3.5 Bilgi Kaynakları ve Arkeolojik Kayıtlar

3.5.1 Bulgular

Magnesia'da kazılarla ya da kazı dışı ele geçen buluntular Aydın Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmektedir. 2009 yılına kadar toplam 125 envanterlik, 1095 etütlük nitelikte eser müzeye teslim edilmiştir.

Aydın Müzesi'nde, Magnesia'dan gelen eserler, iç kısımda Antik Kent'e ayrılan bölümde, Skylla başlıkları, giyimli kadın heykelleri ve Artemis Sunağı'na ait iki heykel ise bahçede sergilenmektedir.

Ayrıca kazı ile ilgili;

- Belge Arşivi
- Fotoğraf Arşivi
- Elektronik Arşiv

- ❖ Film Arşivi
- ❖ Yayınlarla bulgular belgelenmektedir.

Antik Kentle ilgili bilgi ve fotoğraflara, kazı başkanlığınca hazırlanan ve güncellenen web sitesinden de ulaşılabilmektedir[79].

3.6 Alanın Mevcut Durumu

3.6.1 Yer Üstü

Ortaklar – Söke yolu tarafından ikiye bölünmüş olan Magnesia'ya gelenler, kente Artemis Kutsal Alanı'nın hemen yanındaki hizmet ünitesinden girerler. Magnesia'nın önemli ve ünlü yapılarının kalıntıları buradadır. Artemis Tapınağı'nın kalıntıları bu yolun hemen kenarında ortada, alanın doğu yarısındadır. Anadolu'daki Hellenistik Döneme ait en büyük dördüncü tapınaktır. Mimar Hermogenes'in eseridir. Kendi buluşu olan ve "pseudodipteros" (dipteros görünümlü) olarak tanımlanan bir planı ilk kez bu tapınakta uygulamıştır. Tapınağın batısında Artemis Sunağı, kurban alanı ve toplantı alanı yer alır. Üç yandan stoalarla çevrilidir. Kuzey ve güneydeki uzun stoaların arkalarında mekânlar yer almaktadır. Bu mekânlardan biri daha sonraki bir dönemde tuvalete (latrina) dönüştürülmüştür. Kutsal alan, batıdaki anıtsal kapıyla (propylon) Agora'ya bağlanır. Propylon'un iki yanında exedralar yer almaktadır[80].

[79] http://www.magnesia.org/trk/MGN.htm
[80] BİNGÖL, O., 2007, s. 52,53

Artemision'dan Agora'ya, Propylon'dan geçilerek girilir. 1891-1893 yılları arasında bölümler halinde kazılmış, aradan geçen zaman içinde yeniden Gümüşçay taşkınlarının ve Gümüşdağ'dan gelen sel sularının getirdiği 3 metre yüksekliğindeki mil tabakası altında kalmıştır.

2000 yılında Agora'da başlatılan kazı çalışmaları sürdürülmektedir. Agora'yı stoalar çevreler. Doğu stoanın altında bir kryptoportikus varlığı 2002 yılında ortaya çıkarılmıştır. Batı ve kuzey stoaların arkasında çeşitli amaçlarla kullanılan mekanlar yer almaktadır. Mermer bloklarla döşenmiş Meydan daha çok dini törenlere yönelik idi. Meydanın güneyinde Zeus Tapınağı yer almaktaydı[81].

Çarşı Bazilikası, Agorayla dik açı oluşturacak şekilde bağlanmış, üç nefli, iki katlı bir yapıdır. Doğusunda bir apsis yer alır. Bir kapalı çarşı niteliğindedir. Çarşı Bazilikasında 1989 yılında başlayan kazı çalışmaları aralıklarla sürdürülmektedir. Bu yapı sınırlarında bulunan bir haç ayağın üzerine oturan ve doğusunda yer alan diğer haç ayağa ait ikiziyle birlikte bir kemerin başlangıcını oluşturan bu paye başlığı, üç yüzünde yer alan kabartmalarda betimlenen konularıyla eşsiz bir örnek niteliğindedir. Bu anıtsal başlıkların ön yüzünde, Homeros'un ünlü Odysseia adlı eserinden tanıdığımız Skylla'nın serüvenini aktaran kabartmalar yer almaktadır[82].

Thorax'ın yamaçlarına sırtını dayayan kent, üç yönden surlarla çevrilidir. Güneydeki duvar, batıdan ve doğudan ovaya doğru inmektedir. Kent suru; güneyde ve batıda oldukça iyi korunmuş olarak yer yer izlenebilmektedir. Ovada kent

[81] ibid, s. 98
[82] ibid, s. 118,119

duvarından günümüze sadece Gümüşçay kenarında bir bölüm korunmuştur. Dikdörtgen bloklardan örülmüştür[83].

Bizans surunun, güneybatı köşesinde yer alan, ılık hava ısıtma donanımlı yapının kazı çalışmaları sürmektedir. Şimdiye kadar yapılan kazılarda altı mekân ortaya çıkarılmıştır. Üstü koruma amacına yönelik olarak kapatılmış durumdadır. Niteliği henüz saptanamamış olduğundan, oldukça sağlam bir biçimde ortaya çıkarılan ılık hava ısıtma sisteminden (hypokaust) ötürü bu şekilde tanımlanmaktadır[84].

Magnesia'da Theatron olarak bilinen yapı, podyumun ortasındaki giriş ve yanlardaki proedrie (özel koltuklar) nedeniyle "izleyici yeri" anlamına gelen "theatron" olarak tanımlanmaktadır. Kesin işlevi bilinmemektedir. Diğer bir özelliği bitirilmemiş olmasıdır. Temellerindeki (arka bölümde sağdan sola) ve mermer bloklarındaki işçilik aşamaları bitmemiş olduğunu kanıtlamaktadır. Bitirilseydi 7 kerkisli (dilimli), 2 diazomalı (ara yollu) ve yaklaşık 4700 kişilik bir yapı olacaktı. M.S. I. Yüzyılda yapılırken toprak kayması nedeniyle yarım kaldığı varsayılmaktadır. 1984 yılında başlatılan kazılar aralıklarla 2003 yılına kadar sürmüştür. 2004 yılında çevre düzenlemesi yapılarak çalışmalar tamamlanmıştır[85].

Kent gymnasionu, diğer gymnasionla (Lethaios gymnasionu) karıştırılmasının önlenmesi ve kent içinde olduğunun vurgulanması için bu şekilde

[83] ibid, s. 130
[84] ibid, s. 139
[85] ibid, s. 150-151

isimlendirilmiştir. Magnesia'da görülebilen en yüksek kalıntıdır. Kentin hemen hemen ortalarında yer almaktadır. Tiyatronun kuzeyinden geçen ve kenti Antik Dönem'de olduğu gibi, bugün de, doğu batı yönünde bölen yoldan ulaşılabilir. Stadion'dan çok iyi görülebilen ve oradan ulaşılması da kolay olan bir yapıdır. Üç ana bölümden; hamam, apodyterion ve palaestradan oluşmaktadır. Kazı çalışmaları 1986, 87, 89 ve 1992 yıllarında sürdürülmüştür[86].

Magnesia'da görülebilen kalıntıların yoğunluğu, Ortaklar-Söke karayolunun batısında kalır. Yolun doğusunda görülebilen tek yapı, tüm kalıntıların en görkemlilerinden biri olan Lethaios gymnasionudur. Eski yayınlarda "kışla" olarak tanımlanan yapının, Miletos'daki Faustina hamamı ile olan benzerliği dikkate alındığında, bir gymnasion olduğu kesinleşmiştir. Burası da "kent gymnasionu"nda olduğu gibi hamam, apodyterion ve palaestra olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır[87].

Stadion, kentin güneybatısında, kuzey güney doğrultusunda uzanan iki tepenin arasına yerleştirilmiştir. Theatron'dan batıya doğru, incir bahçelerinin içinden; ya da kent surunun izleyerek ulaşılır. Gymnasion'dan gidilirse ulaşım daha kolaydır. İlk çalışmalar 2004 yılında başlatılmıştır. Kentin en büyük kalıntılarından biri olan Stadion'un doğanın verdiği zarar dışında çok iyi korunduğu anlaşılmaktadır[88] (Res. 9).

[86] ibid, s. 162
[87] ibid, s. 168
[88] ibid, s. 171,172

3.6.2 Yer Altı

Tiyatro, Artemis Tapınağı'nın güneyindeki tepenin kuzeybatı yamacındadır. Sadece bir yan duvarı görülebilmektedir. Oturma yerlerinin ve duvar bloklarının geçen yüzyıllarda başka yerlerde kullanılmak üzere alındıkları anlaşılmaktadır. 1890-1891 yılları arasında kazılmış olan tiyatronun orkhestrası, aradan geçen zaman içinde yeniden toprakla örtülmüştür. Zaman zaman maki temizliği yapılmaktadır[89].

Athena Tapınağı, Tiyatro tepesi üzerindedir. Bir tholostur, yani yuvarlak planlı bir yapıdır. Temelleri görülebilmektedir. Henüz kazı çalışması yapılmamıştır.

Gymnasion'un yıkıntılarının üstünden kuzeye bakıldığında, Lethaios'un kenarında, yüksek bir podyum üzerinde yer alan bir yapının kalıntısı kolayca görünmektedir. Hangi tanrı için yapıldığı bilinmeyen bir tapınağa ait bu kalıntıda Roma Tapınağı olarak adlandırılmaktadır ve sadece temizlik çalışması yapılmıştır[90].

Magnesia'da varlıkları yazıtlarla belgelenmiş olan ve yerlerinin de yine bu yazıtların buluntu yerlerine dayanarak saptandıkları varsayılan tapınakların olduğu da bilinmektedir. Bunlar arasında Gymnasion'un batısındaki Dionysos tapınağı, Satdion'un kuzeydoğusundaki Serapis Kutsal Alanı, Theatron'un kuzeybatısındaki Dioskurlar Kutsal Alanı sayılabilir[91].

[89] ibid, s. 146
[90] ibid, s. 177
[91] ibid, s. 178

Kentin doğu ve batı çıkışlarının dışı nekropol alanlarıdır. Nekropoller genelde lahit mezarlardan oluşmakla birlikte Tümülüsler ya da oda mezarlar da bulunmaktadır. Lahitler özellikle Söke yönünde yol kenarında görülebilmektedir. Mezarlarda henüz hiçbir çalışma yapılmamıştır[92].

Çerkez Musa Camii, Beylikler dönemine aittir. Enine dikdörtgen planlıdır, minaresi yoktur. Önündeki son cemaat yeri korunmuştur. Henüz kazısı yapılmamıştır[93].

3.6.3 Faaliyet Binaları

Son dönem çalışmalarıyla, ören yerine yeni bir depo kazandırılmıştır.

3.6.4 Ziyaretçi Tesisleri

Ören yerindeki 2007 yılında faaliyete geçen giriş ünitesi; bahçesi, otoparkı, tuvaleti, satış birimi ve çay ocağı mekânlarıyla ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

3.6.5 Koruyucu Çatılar

Magnesia Antik Kenti'nde bazı mimari elemanların koruma altına alındığı bir sundurma inşa edilmiştir.

---

[92] ibid, s. 182,183
[93] ibid, s. 188

Ayrıca, ılık hava ısıtma donanımlı (hypokaustlu) yapı olarak bilinen, Bizans Suru'nun güneybatı köşesinde bulunan ve kazısı henüz tamamlanmayan yapının üstü koruma amacıyla çatı ile kapatılmış durumdadır.

3.7 Turizm

3.7.1 Ziyaretçi Sayıları

Ören yeri, 1989 yılından bu yana ücretli olarak gezilmektedir. 2010 yılı itibariyle giriş ücreti 3.000 TL'dir[94].

Yılı	Ziyaretçi Sayısı	Geliri
2004	821	1.186 TL
2005	1067	1.388 TL
2006	906	1.172 TL
2007	2136	3.587 TL
2008	18.029	12.707 TL
2009	7.160	19.384 TL

Şekil 6: Magnesia Antik Kenti Ziyaretçi Bilgileri

[94] Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM ziyaretçi durumu verileri.

3.8 Bilgilendirme

Antik Kentin gezi alanları içinde, yapıları açıklayıcı bilgilerle, plan ve restitüsyon önerilerini içeren panolar bulunmaktadır. İngilizce, Türkçe ve Almanca olan bu panolar 2004 yılında yenilenmiştir.

3.9 Sosyal Faaliyetler

Özellikle Magnesia Antik Kenti'nin bulunduğu köy olan Tekinköy çocuklarına kültür varlıklarını, Magnesia örneğiyle sevdirmek, tanıtmak ve sahip çıkmalarını sağlamak amacıyla 1996 yılından bu yana, Antik Kent'te çocuk şenlikleri yapılmaktadır. 1998 yılından bu yana da bu şenliklerdeki resim yarışmaları Ressam ve Resim Öğretmeni Cemal BİNGÖL anısına düzenlenmektedir[95]. Geçimini büyük ölçüde tarımla sağlayan yerel halkın ilgisinin artırılması için düzenlenen şenlikler ayrıca kazı ekibi ile yerel halkın kaynaşmasını sağlamaktadır.

[95] BİNGÖL, O., 2007, s. 49

IV- MAGNESIA AD MAEANDRUM ANTİK KENTİ

ALAN YÖNETİMİ PLANLAMASI

4.1 Önem

Hazırlanan plan çerçevesinde, koruma ve restorasyon konuları, ziyaretçi yönetimi, süregelen kazı çalışmalarının ihtiyaçları gibi konuları da kapsayan entegre bir yönetim stratejisi ortaya konacaktır.

4.2 Yönetim Değerlendirmesi

Tarihi çevrenin durumunun değerlendirilmesi sürecinde alanın değer ve önem kaybına yol açabilecek bir takım baskılar ve kısıtlamalar olabilmektedir. Yönetim planı hazırlanması süreci içinde teşhis edilip, plan içinde değerlendirilmesi gereken kısıtlamalar ve baskıların sebepleri "Management of the Historical Environment" adlı çalışmada aşağıdaki gibi sıralanmaktadır[96]:

- Kaynak yetersizliği veya sürekli bakım konusunda gerekli ustaların eksikliği nedeniyle fiziksel bozulma;
- İnsanlardan veya doğal çevresel etkilerden, aşırı kullanım ve aşınmadan kaynaklanan hasarlar;
- Çevredeki uygun olmayan arazi kullanımlarından kaynaklanan dış tehditler;

[96] ICOMOS-UK, 2005

- ❖ Yeni kullanım istekleri ve bu talepleri karşılamak için gerekli uyarlamalar;
- ❖ Tarihi çevrenin yeni gelişme baskılarına uyarlanmasındaki kısıtlamalar.

4.3 Alan İçin Var Olan Tehditler

Uygulama sürecinde karşılaşılabilecek tehditler, doğal, insan unsuru ve turizm ile benzer etkiler olarak incelenecektir.

4.3.1 Doğal

4.3.1.1 Korunmasızlık

Antik Kent'te iki bekçi ile koruma sağlanmaktadır. Ancak bu bekçilerin çalışma saatleri akşam 17.00'de sona erdiğinden, bu saatten sonra alan güvenliksiz ve korunmasız kalmaktadır. Bunun için gerekli düzenleme Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yapılmalıdır.

4.3.1.2 Mevsimsel Etkiler, İlkbahar Dönemi'ndeki Yoğun Yağışlar

Bölgede etkili olan ilkbahar mevsimindeki yoğun yağmurun alandaki bazı yapılara zarar vermemesi veya söz konusu zararın en az seviyeye indirilmesi amacı ile koruyucu çatılar yapılmıştır.

Yoğun yağmur ve zemin suyu en çok zararı özellikle Artemis Kutsal Alanı'nda göstermektedir. Biriken suyun sürekli temizlenmesi gerekmektedir (Res. 10-11).

4.3.2 İnsan Unsuru

4.3.2.1 Kaçak Kazılar ve Kültür Varlıklarının Çalınması

Kentin doğu ve batı kapılarından çıkılınca nekropol alanlarıyla karşılaşılır. Kapsamları saptanamamış olan bu mezarlıklarda henüz çalışma yapılmamıştır. Kaçak kazılar sürmektedir[97] (Res. 12).

Türkiye'deki birçok ören yerinde karşımıza çıkan kültür varlıklarının çalınması ve bu amaçla tahrip edilmesi Magnesia Antik Kenti'nin de bir sorunu olmuştur (Res. 13).

Alanı koruyan bekçi sayısının artırılması, Antik Kent'te karşılaşılabilecek hırsızlık olaylarını da engelleyecektir.

Bu alanlardaki arkeolojik bulgulardan sağlanacak bilginin en sağlıklı şekilde alınabilmesi için yasadışı kazı yapanların tamamen tahribinden önce bilimsel incelemelerin yapılması gerekmektedir.

---

[97] BİNGÖL, O., 2007, s. 182-183

4.3.2.2 Hayvancılık

Tekin Köy sakinlerinin başıboş bıraktıkları hayvanlar kimi zaman ören yerindeki otların temizlenmesi işine yarasa da kimi zaman da tehlike arz etmektedirler.

4.3.2.3 Yangınlar

İnsan faktörüyle ya da doğal olarak çıkabilen yangınlar özellikle yaz aylarında ören yeri için bir tehdit oluşturmaktadır.

4.3.2.4 Koruyucu Çatılar

Koruyucu çatıların çelik konstrüksiyonları betona çakılı durumdadır. Söz konusu betonun temeli ise fazla derinde olmadığı için yeraltındaki buluntulara herhangi bir zarar vermemektedir.

4.4 Kısıtlamalar

Alanla ilgili sınırlayıcılar sadece doğal çevreden kaynaklanan etkiler olmamakta, başka kısıtlayıcıların da büyük etkisi görülmektedir. Bunlar, başta yasal zorunluluklar ve mülkiyet durumu olmakla birlikte aşağıdaki gibi sıralanabilirler:

- Yasal zorunluluklar;
- Mülkiyet durumuyla ilgili sınırlar;

- ❖ Önceki kullanımlar;
- ❖ Sağlık ve güvenlik faktörleri;
- ❖ Yönetimsel sınırlar;
- ❖ Alanda daha önce gerçekleştirilen eylemler;
- ❖ Turistlere ve ziyaretçilere karsı olan yükümlülükler.

4.4.1 Yasal ve Finansal Zorunluluklar

Türkiye'deki pek çok bilimsel kazı çalışması için finansal kısıtlamanın büyük etkisi görülmektedir. Sponsorlar dışında, Türk bilim adamlarının başkanlığında gerçekleştirilen kazı çalışmaları için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü ve Yatırım Bütçelerinden belli miktarlarda ödenek sağlanmaktadır. Ancak bu ödeneklerin ne kadar olacağı ve hangi tarihte kullanıma hazır hale geleceği yasal bir takım prosedürler yüzünden yılın başında bilinemediğinden ve belirlenen ödenekler dilimler halinde aktarıldığından, yıllık kazı planlamasının yapılmasında aksaklıklar yaşanabilmektedir.

Finansal destek olarak, özel proje fonları ve sponsorlar arkeolojik kazı çalışmaları için gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yasal zorunluluklar olarak karşımıza çıkan bir diğer kısıtlama ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca kazı çalışmaları için görevlendirilen Bakanlık temsilcilerinin, Bakanlıkta ilgili meslek uzmanın yeterli sayıda olmaması sebebiyle, öngörülen tarihlerde göreve başlayamamalarıdır. Bu durum kimi zaman kazı planlamasında aksaklıklara sebep olabilmektedir.

4.4.2 Ulaşım

4.4.2.1 Antik Kent'e Ulaşım

Magnesia Antik Kenti'ne ya İzmir-Aydın karayolundan, Selçuk üzerinden; ya Aydın'dan, Germencik üzerinden, ya da Söke üzerinden gelinebilir. İzmir'den tam 100 km., Ortaklar'dan 4 km., Söke'den de 16 km. uzaklıktadır. Otoyolu tercih edenler, Bodrum-Söke çıkışında, Ortaklar yönüne döndüklerinde 1,5 km. sonra Magnesia Antik Kenti'ne gelmiş olurlar (Res.14-15).

Magnesia Antik Kenti'nin tam ortasından geçen tren yolu, kısmi olarak kazı yapılmasına engel olduğundan alanda arkeolojik olarak bir kısıtlamadır (Res. 16-17). Ayrıca, söz konusu tren yolunun eskiden Tekinköy'de bir istasyonu bulunmaktaydı, bu durum Magnesia'da duraklamaya neden olarak ulaşımına olumlu bir katkı sağlarken günümüzde tren bu güzergâhta duraklamamaktadır.

4.4.2.2 Antik Kent İçi Ulaşım

Antik Kent içinde, özellikle son yıllarda kazı çalışmalarının sürdürüldüğü Stadion'a ulaşım toprak ve rahat olamayan bir yoldan yapılmaktadır. Bu hem kazı çalışmaları için hem de ziyaretçiler için bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca, alan içinde özel olarak düzenlenmiş bir araç park yeri bulunmaktadır.

4.5 Fırsatlar

Bilimsel ve kamu çıkarları olarak incelenmiştir.

4.5.1 Bilimsel Çıkarlar

Magnesia Antik Kenti'nde sürdürülen kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan yeni bulguların yayınlanması ve geniş kitlelere ulaştırılması sonucu alana duyulan bilimsel menfaatin artmasıyla kazı hızının devam etmesinin ve kaynak yaratılmasına destek verilmesinin sağlanması mümkün olacaktır.

Alanda daha uzun ya da daimi olarak kalınması, yerel halka ve bilimsel menfaate çıkar sağlayacaktır. Ancak, bu fırsat ya da hedefin başarıya ulaşması, maddi imkânlarla ve akademik takvimle doğrudan ilgilidir. Öyle ki uzun ya da daimi kalınması bir yana maddi imkânlar nedeniyle kazı çalışmaları belirlenen sürelerden önce bitirilmektedir.

Ayakta kalmış ve restorasyonla ayağa kaldırılabilecek nitelikte kalıntılarının olması da Antik Kentin bilimsel menfaatleri arasında sayılabilecek bir özelliğidir.

Magnesia'nın yönetilebilir bir sit alanı olması, 25 yıldır aralıksız kazı ve araştırma çalışmalarının sürdürülüyor olması ve turizme yönelik alt yapısı, Antik Kentin güçlü yönleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5.2 Kamu Çıkarları

Magnesia Antik Kenti'nin hem yerel olarak hem de bulunacak sponsorlar tarafından benimsenen bir marka olarak kullanılmasının alan ile ilgili bilinci artırması sağlanacaktır. Ayrıca, Kültür Turizm Bakanlığı mevzuatı çerçevesinde kültürel alandaki destek (sponsor) faaliyetlerinin teşvik edilmesi için destekleyen gerçek veya tüzel kişilere bazı vergi avantajları sağlanmıştır. Bu durum sponsorlar tarafından bir avantaj olarak değerlendirilebilir[98].

Ulusal ve uluslararası medyanın alana yönlendirilmesi ile hem alanın tanıtımın yapılması, hem de sponsorların alana ve faaliyetlere ilgi duyması sağlanabilecektir. Bu süreç birbirinin devamında kamuya artı değer olarak görülebilecektir.

Magnesia Antik Kenti'nin tam ortasından geçen karayolu, 2005 yılına kadar Muğla İli, Bodrum İlçesi'ne ulaşımı sağlamakta olduğundan, ulaşım için büyük bir yükü taşımaktaydı. Ancak otobanın açılmasıyla birlikte bu yol ağırlığını kaybetmiştir.

Bodrum'a ulaşımın sağlandığı yıllarda, karayolunun varlığı, özellikle trafiğin çok yoğun olduğu yaz aylarında Magnesia Antik Kenti için büyük bir reklam ve tanıtım aracıydı. Bu dönemde önemli sponsorları bulunmaktaydı. Karayoluna

[98] Kültürel alandaki destek (sponsor) faaliyetlerinin teşvik edilmesi hakkında genelge (Genelge 2005/13).

konulan tabelalar sponsorlar için de büyük tanıtım ve itibar aracıydı. Ancak otobanın açılması ve yolun değişmesi sponsorların da varlığını çekmelerine sebep olmuştur.

Mevcut karayolu, tıpkı demiryolu gibi kenti ikiye bölerek kısmı olarak kazı yapılmasına engel teşkil etse de, bunu kamu ve tanıtım açısından bir fırsat ve farklılık olarak ele almak gerekmektedir (Res. 17).

4.6 Yönetim Hedefleri

Arkeolojik kazı yönetim hedefinin amacı, bilimsel nitelikli arkeolojik kazı, araştırma, restorasyon, konservasyon, onarım ve düzenleme çalışmalarıyla, Antik Kentin geçmişine ışık tutmak, mevcut ve ortaya çıkartılmış kalıntıları yaşatmak, tanıtmak, değerlendirmek, korumak, tahribini ve yok edilmesini önlemek, yayınlamak, gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır.

Hedefler;

- Arkeolojik bilimsel çalışmaların yanı sıra onun kadar önemli olan, kenti ziyaretçiler için algılanabilir kılmak ve bu amaçla bilgilendirme ve yönlendirme levhaları ile her bir binanın önünde restitüsyon çizimlerinin konması,

- Magnesia Ören yerini yakın sosyal çevresi ile iyi ilişkiler içine sokmak, özellikle de sit alanı problemi yaşayan yerel insanlar ile olumlu yaklaşım sergilemelerini sağlamak. Sit alanı içinde kalan insanların mağduriyeti göz

ardı edilmemelidir. Aksi takdirde geçmişe karşı düşmanca tavır takınacaklar ve koruyucu olmayacaklardır. Kazı ekibinin, bu insanların sit kavramı ile saygı ve korumacı bir yaklaşımla iç içe yaşamalarını sağlamaları gerekmektedir.

- Magnesia'da deneysel arkeolojiden de örnekler sunulmaya başlanmıştır. Ziyaretçilerin dolaşırken gördükleri yapı ve yapı parçalarının, kullanım zamanında neye hizmet ettikleri anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu tür çalışmaların devam ettirilmesi uygun olacaktır (Res. 17).

- Belirlenen yapıların zaman içerisinde bozulmuş blokların konservasyonlarının yapılması, rölövelerinin çıkartılması, restorasyon projelerinin hazırlanarak ilgili koruma kuruluna sunulması ve sonrasında restorasyonlarının yapılması gerekmektedir.

- Onarım ve restorasyonla yapıların özgün malzemesine minimum müdahale, çok az yeni malzeme kullanarak yapının fonksiyonunu algılatabilmektir. Bu şekilde kazının restorasyon felsefesi binaları yeni malzeme ile yeniden ve tamamen ayağa kaldırmaktan çok minimum ölçekte yapıyı algılanabilir kılmaktır.

- Magnesia Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan envanterlik ve etütlük malzemelerin dijital veri tabanına aktarılması çalışmaları sürdürülmesi,

- Antik Kent içi ulaşımın uygun hale getirilerek, tur şirketlerinin Magnesia için süre vermesinin sağlanması gerekmektedir.

- Bölgenin yerel idarecileriyle ve ilçenin kaymakamlığı ile bağlantıya geçilerek, bölgedeki okullardan periyodik olarak grup halinde öğrencinin Antik Kent'e gelmesinin sağlanması, alanı gezerek bilgi almaları, tarih ve koruma bilincinin yerleşmesine olanak sağlayacaktır.

V- UYGULAMA

5.1 Eylem Planı

Magnesia Antik Kenti Yönetim Planı Önerisi Eylem Programı

Konu	Hedefler	Eylemler	Temsilci/ İlgili	Süre
YÖNETİM	**Hedef 1:** Magnesia Antik Kenti'nin sürdürülebilir yönetiminin sağlanması	**Eylem 1:** Etkileşim alanlarıyla birlikte alan sınırlarının ve ilgililerin belirlenmesi	Kazı Başkanlığı	Kısa Vadeli
YÖNETİM	**Hedef 2:** Magnesia Antik Kenti kazı, koruma ve tanıtım çalışmaları için kaynak sağlanması	**Eylem 2:** Mevcut sağlanan ödenekler dışında sponsorlar, proje ödenekleri vb. aracılığıyla fon arttırılması	Kazı Başkanlığı KTB	Orta Vadeli
YÖNETİM	**Hedef 3:** Yönetim planı doğrultusunda, Magnesia Antik Kenti'nin düzenli olarak izlenmesi ve yönetim planının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.	**Eylem 3:** Kazı ve koruma çalışmalarının düzenli olarak denetlenmesi ve Yönetim Planı İzleme sistemiyle birleştirilmesi.	Kazı Başkanlığı	Devam eden

YÖNETİM	**Hedef 4:** Alandaki risklerin izlenmesi ve risk izleme sürecinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.	**Eylem 4:** Yıkılma, bozulma ve tahrip olma riskinde olan yapıların tespit edilmesi	Kazı Başkanlığı	Devam eden
YÖNETİM	**Hedef 5:** Magnesia Antik Kenti yönetimi ve korunması sürecinde, arazi sahiplerinin ve kiracılarının bilgilendirilmesi.	**Eylem 5:** Arazi sahipleri ve kullanılıcıları için gerekli olan rehberliğin sağlanması ve uygun bir dille aktarılması	Kazı Başkanlığı Yerel Yönetimler	Kısa Vadeli / Orta Vadeli
KORUMA	**Hedef 6:** Magnesia'nın arkeolojik ve mimari değerinin en iyi şekilde korunması ve geliştirilmesi.	**Eylem 6:** Kazı, restorasyon ve konservasyon çalışmalarının sürdürülmesi **Eylem 7:** Alan içinde iyileştirmeye ihtiyaç duyulan alanların tespit edilmesi ve gelişme programlarının hazırlanması .	Kazı Başkanlığı	Devam eden
TANITIM	**Hedef 7:** Magnesia'nın arkeolojik ve mimari değerinin en iyi tanıtılması ve aktarılması	**Eylem 8:** Kenti ziyaretçiler için algılanabilir kılmak ve bu amaçla bilgilendirme ve yönlendirme levhaları ile her	Kazı Başkanlığı	Orta Vadeli/ Devam Eden

TANITIM		bir binanın önünde restitüsyon çizimlerinin konması. **Eylem 9:** Ziyaretçiler için gerekli olan donatıların mevcut durumunun değerlendirilmesi ve gerekli iyileştirmeler için plan hazırlanması ve uygulanması.	Kazı Başkanlığı	Orta Vadeli/Devam Eden
ALGI VE TANITIM	**Hedef 8:** Alanın bütün olarak algılanmasını geliştirmek için Magnesia Antik Kenti içerisinde ziyaretçilerin daha geniş alana yayılmasını teşvik etmek.	**Eylem 10:** Deneysel arkeolojiden: Ziyaretçilerin dolaşırken gördükleri yapı ve yapı parçalarının, kullanım zamanında neye hizmet ettiklerinin anlatılması **Eylem 11:** Tur otobüsleri için özel güzergâh ve park alanlarının belirlenmesi	Kazı Başkanlığı Kazı Başkanlığı	Orta Vadeli/ Devam Eden Kısa Vadeli
EĞİTİM	**Hedef 9:** Yerel yöneticiler ve halk arasında koruma bilincinin oluşturulması.	**Eylem 12:** Bölgenin yerel idarecileriyle ve ilçenin kaymakamlığı ile bağlantıya	Kazı Başkanlığı	Kısa Vadeli/ Devam Eden

EĞİTİM		geçilerek, bölgedeki okullardan periyodik olarak grup halinde öğrencinin Antik Kent'e gelmesinin sağlanması.		
FİZİKSEL ERİŞİM	**Hedef 10:** Magnesia Antik Kenti içinde yaya erişimin geliştirilmesi.	**Eylem 13:** Antik Kent içi ulaşımın uygun hale getirilmesi, buna engel olan kamulaştırma işlemlerinin belirlenerek KTB'a iletilmesi. **Eylem 14:** Tur şirketlerinin Magnesia için süre vermesinin sağlanması.	Kazı Başkanlığı KTB	Orta Vadeli

Yönetim Planı'nda Koruma Politikaları ve hedefler belirlendikten sonra Yönetim Planı hazırlanmasında son asama olan uygulama evresi yer alır. Eylem programı yapılırken hedeflere bağlı eylemler ve eylemlerin koordineli bir şekilde uygulanması için de temsilciler ve süreç belirlenmelidir. Eylemlerin uygulanmasından tek bir temsilci sorumlu olabildiği gibi, birden fazla kurum ve kuruluş da sorumlu olabilmektedir. Uygulamanın başarılı olabilmesi için en önemli konu uygulama sürecinde yer alan temsilciler arasındaki sıkı koordinasyonun ve

uyumun sağlanmasıdır. Bu koordinasyonun sağlanması Alan Başkanı ve Yönetim Ekibi sorumluğundadır.

Eylem programının tamamlanma süresi dört zaman dilimine ayrılmıştır.

- Kısa vadeli: 2 yıla kadar
- Orta vadeli: 2 - 6 yıl arası
- Uzun vadeli: 6 - 10 yıl arası
- Devam eden: Sürekli devam eden

Yönetim Planı önerisinde yer alan eylemler:

- Yönetim Eylemleri
- Koruma Eylemleri
- Alanın Algılanmasının Arttırılması, Eğitim ve Araştırma Eylemleri
- Fiziksel Erişim Eylemleri
- Ziyaretçi Yönetimi Eylemleri

5.2 Yönetim Planlaması Kapsamında İlgililer

5.2.1 Yerel ve Ulusal Karar Organları

Yönetim birimlerinin ve yerel yönetimin adreslerinin verilmesi, çalışmada, önemli olan bir diğer konudur.

Söz konusu Antik Kent'te Bakanlar Kurulu kararıyla bir kazı çalışması sürdürüldüğünden Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan sonra birinci derecede söz sahibi olan yetkili Magnesia Antik Kenti Kazı Başkanlığı'dır.

Aydın Valisi, Germencik Kaymakamı, Ortaklar Belediyesi ve Tekinköy Muhtarı Magnesia Antik Kenti'ni ilgilendiren yerel idarecilerdir. Ayrıca, Magnesia Antik Kenti, Aydın Müzesi Müdürlüğü'nün sorumluluk alanı içerisindedir.

Ayrıca söz sahibi olabilecek diğer ilgililer;

- Sponsorlar
- Akademik Finans Kaynakları
- Ziyaretçiler
- Uluslararası Kurumlar

5.3 Denetim

Magnesia Antik Kenti, ilgili yönetmelikte belirtilen yetkili idarece seçilmiş bir yönetim alanı olmadığından izleme ve gözden geçirme aşaması Kazı Başkanlığınca oluşturulacak sorumlularca yapılacak ve "Denetim Birimi" olarak belirlenecektir. Oluşturulan denetim birimi tarafından periyodik olarak yapılacak olan izleme aşamasında Yönetim Planı'nın etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı, belirlenen hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığı ve eylem programlarının doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği kontrol edilir.

Ayrıca alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı da Denetim Birimi tarafından bu aşamada hazırlanır[99].

İzleme ve gözden geçirme aşamaları için belirlenen uzmanlarla Yönetim Ekibi birlikte çalışma yürütüp her periyodun sonunda sunulan raporlarla gözlemlerini iletmelidir.

İzleme ve gözden geçirme sonucunda hazırlanan aylık, üç aylık ve yıllık raporlarda eylem programlarında belirlenen tüm işlemler değerlendirilir ve sunulur.

Bunların haricinde beş, yedi veya on yıllık denetimlerle Yönetim Planı'nı tekrar gözden geçirilip, genel revizyonu yapılmalıdır.

[99] 26006 Sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

VI-SONUÇ

Genel olarak arkeolojik ve tarihî koruma alanlarının önemi ve değeri özellikle 1980'li yıllardan sonra artmıştır. Uluslararası kuruluşların yoğun çabası ile artan çalışmalar, çağdaş koruma yaklaşımına gelinmesinde önemli bir aşama olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte koruma sadece fiziksel boyutu ile değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutu ile de değerlendirilmeye başlanmıştır. Koruma ve gelişme birbirinin karşıtı değil bütünleyicisi olarak algılanmaya başlamıştır. Korumada, süreklilik ve katılım kavramları önem kazanmıştır. Çağdaş koruma yaklaşımının getirdiği yeniliklerden biri olan alan yönetimi kavramı ise koruma alanlarının sürdürülebilir yönetimi için gereksinim halini almıştır.

Bunlarla birlikte, UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin doğal ve kültürel miras ile ilgili çalışmaları sonucunda "Dünya Mirası" kavramı gelişmiş ve yayınlanan Dünya Mirası Listeleri ile doğal ve kültürel değerlerin yaşatılmasına, geliştirilmesine ve korunmasına katkı sağlanmıştır. Dünya Mirası Listesinde yer alma kriterleri arasında, koruma alanları için yönetim planı hazırlanması koşulu gelmesiyle yönetim planlarına olan ihtiyaç da artmıştır.

26006 Sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen konuların yeterince açıklayıcı olmayışı ve konuya merkezi ve yerel yönetimler tarafından yeterince ilgi gösterilmemiş oluşu sonucunda ülkemizde yönetim planı konusu karmaşıklığını korumaktadır.

Alan yönetiminde öncelik alandaki kültürel kaynakların korunması ve mümkün olduğu şekilde, ilgi çekici özelliğinin arttırılması olarak belirlenmiştir. Alanın bakımı ve korunması esas alındığı zaman, alanın eğitim, araştırma, turizm ve istihdam gibi diğer amaçlar için de kullanılabilir hale geldiği vurgulanmaktadır.

Yönetim planının demografik büyüme ve gerileme, ekonomik faktörler, taşıt trafik tahminleri ve endüstriyel bölgeleme gibi uygulanan ulusal ve yerel planları da dikkate alması gerekmektedir. Bunlara ek olarak yönetim planının, disiplinler arası takımlar tarafından yapılan araştırma ve raporlara dayandırılması önemlidir.

Yönetim planının hazırlanması takım çalışması gerektiren bir süreçtir. En basit yönetim planının hazırlanmasında veya yürütülmesinde bile mimarlar, arkeologlar, tarihçiler, mühendisler, restoratörler, şehir plancıları gibi farklı disiplinlerden kişilerin bir araya getirilmesi gerekmektedir.

6.1 Öneriler

Arkeolojik alana ilişkin hazırlanan ilk yönetim planının, olumsuzlukları ve riskleri en aza indirebilmek amacıyla daha basit kapsamlı, daha uygulanabilir projeler ve politikalar içermesi doğru olacaktır. Hedefleri gerçekleştirmesi ve projelerin hayata geçirilmesinde başarı sağlandığı durumda, planın güncellenme aşamasında kapsam genişletilebilir.

Koruma ile ilgili politikaları güncel eğilimlere göre yenilemek ve çeşitlendirmek önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alan yönetim planlamalarında özellikle dikkate alınması gereken ve planların gerçekliğini ortaya koyacak olan noktalar iyi tespit edilmelidir. Bunlar; planların ekonomik açıdan mümkün olup olmadığı, politikacılar ve halk tarafından ne kadar kabul edilebilir olduğu ve söz konusu plandan kimin karlı kimin zararlı çıkacağı konularının belirlenmesi olarak sıralanabilir.

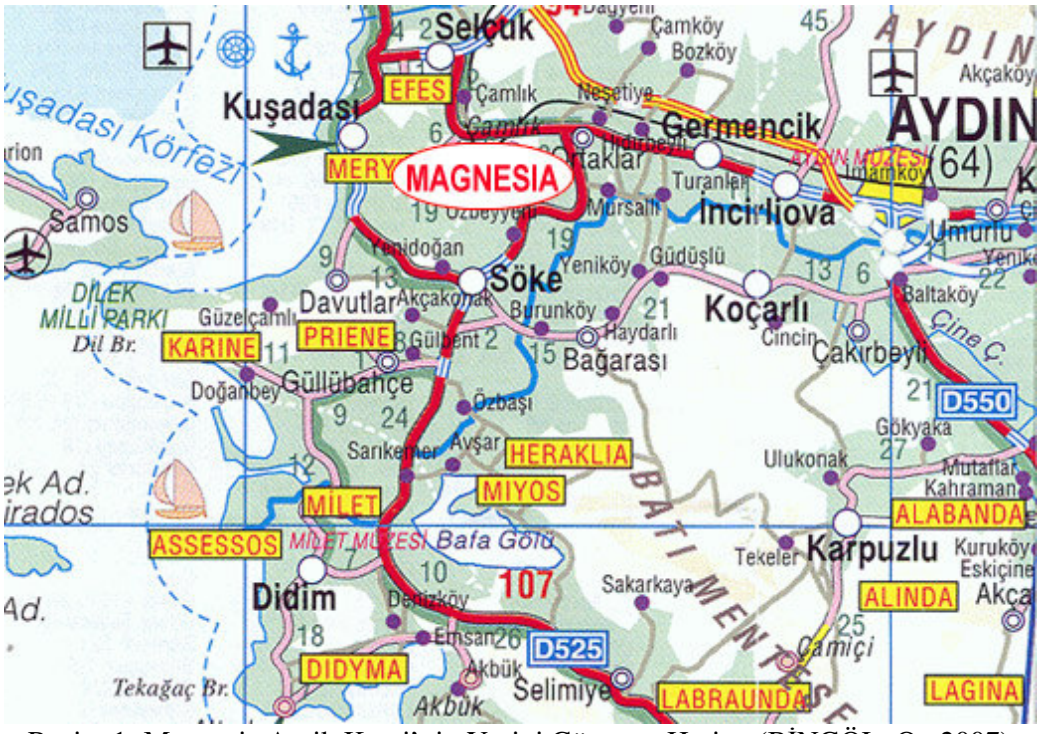
Alan yönetim planı nerede durmaktadır?" sorusuna cevap aranması gerekmektedir. Alan yönetim planının, merkezi idare birimi mi, yerel idarelerin uzantısı mı yoksa yeni bir birim mi olduğuna karar verilmediği sürece, yasal bir uyuşma sağlanamayacaktır.

Plan kararlarının hayata geçirilmesinde sıkıntı yaşanabilecek noktalar başvurulacak bir "risk analizi" yöntemiyle önceden tespit edilmelidir. Bu kararların uygulanamaması durumunda hayata geçirilecek bir ikinci plan tanımlanmalıdır. Bu yaklaşım, planın kendisini garanti altına almasına yönelik başvurulabilecek bir yöntemdir.

Yönetim planları, yönetim alanının bütünü için hazırlanmalıdır. Ancak, aynı yönetim alanı içinde farklı nitelikte ve karakteristiğe sahip veya farklı ihtiyaçlar içinde çok farklı alan bulunabilmektedir. Bir alan için belirlenen hedefin başka bir alan için geçerli olamayacağı durumlar olabilir. Bunun için, yönetim alanı içinde

benzer özelliğe sahip alanların bölgelenmesi ve yönetim hedeflerinin her bölge için ayrı tanımlanmasında fayda vardır.

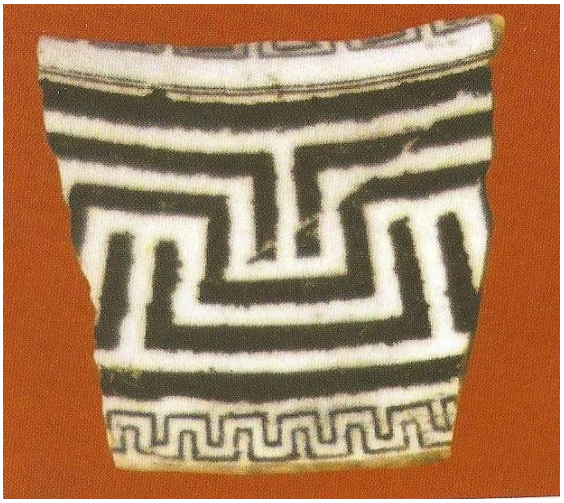
RESİMLER

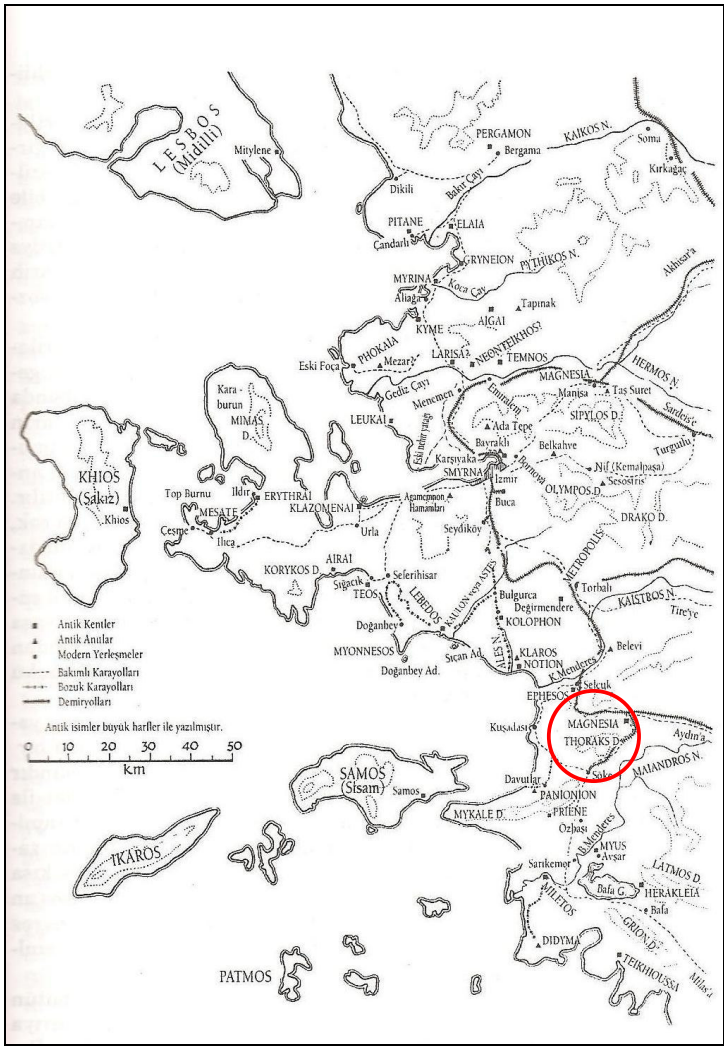
Resim 1: Magnesia Antik Kenti'nin Yerini Gösteren Harita. (BİNGÖL, O., 2007)

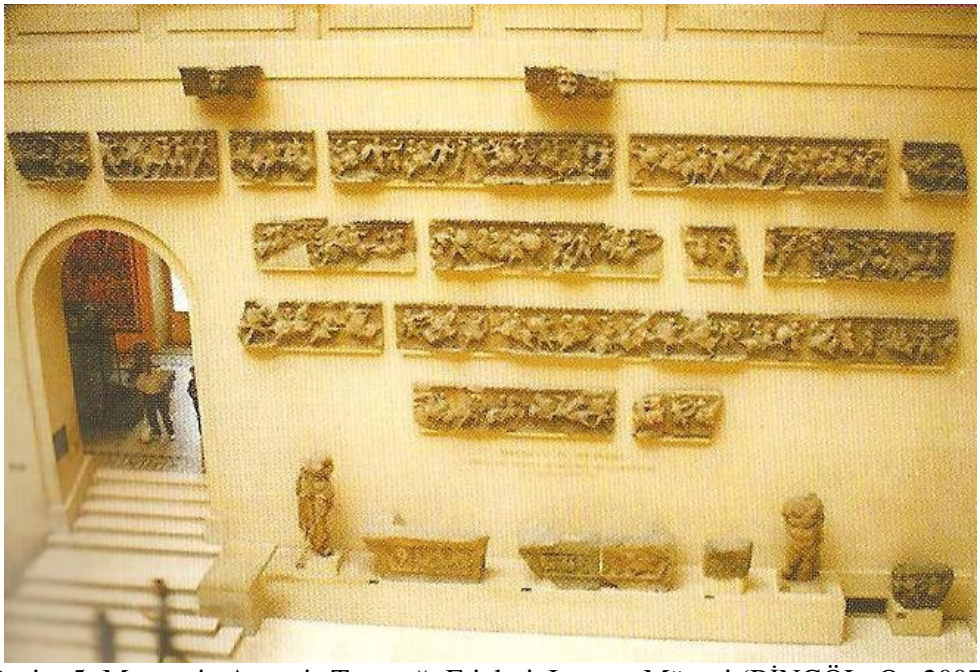
Resim 2: Aydın İli Haritası, Menderes Nehri Kıvrımları.(BİNGÖL, O., 2007)

Resim 3: Meander bantlarından oluşan, Magnesia'da bulunmuş bir fayans parçası (BİNGÖL, O., 2007)

Resim 4: Antik Dönem Ege Bölgesi Genel Harita (BEAN, G., 2001)

Resim 5: Magnesia Artemis Tapınağı Frizleri, Louvre Müzesi (BİNGÖL, O., 2007)

Resim 6: Magnesia Artemis Tapınağı Frizleri, Louvre Müzesi (B. Özdemir arşivi-2008)

Resim 7: Magnesia Artemis Tapınağı'nın iki sütun tarafından taşınan üst yapı örneği, Berlin Pergamonmuseum (L.E. Vardar arşivi-2010)

Resim 8: Magnesia Zeus Sosipolis Tapınağı Cephesi, Berlin Pergamonmuseum (L.E. Vardar arşivi-2010)

Resim 9: Magnesia, Stadion
(Magnesia Kazı Arşivi)

Resim 10: Magnesia Artemis Kutsal Alanı, İlkbahar Yağışları Sonrası.
(Magnesia Kazı Arşivi)

Resim 11: Magnesia Artemis Kutsal Alanı, İlkbahar Yağışları Sonrası.
(Kaldırılan elektrik direkleri de görülmektedir.)
(Magnesia Kazı Arşivi -2001)

Resim 12: Kaçak Kazı Tahribatı
(Magnesia Kazı Arşivi)

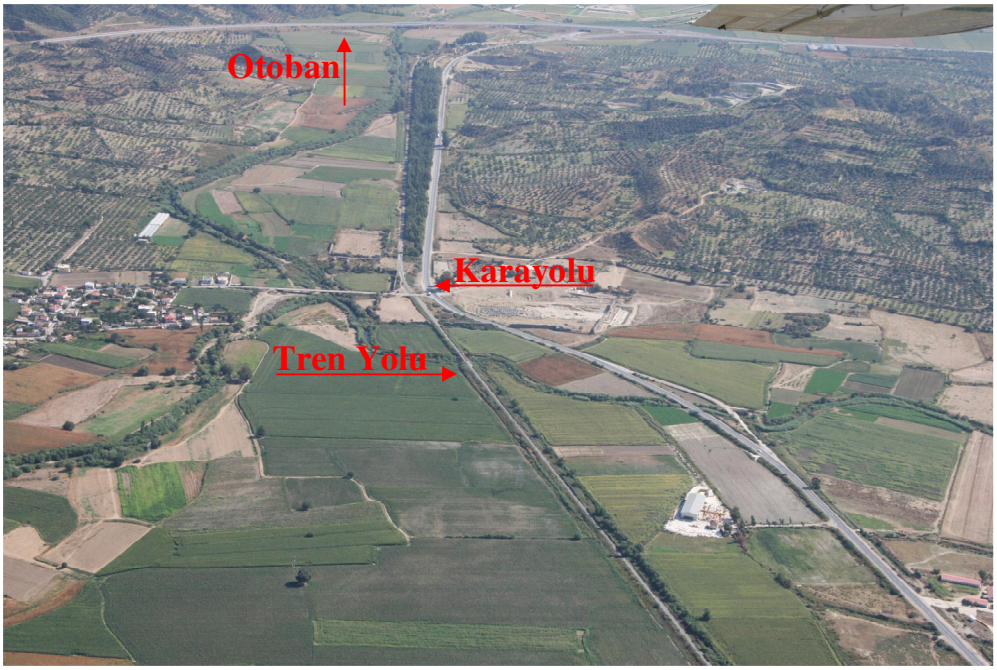
Resim 13: Magnesia'da Haç Ayağı üzerinde yer alan başlıktan çalınan Skylla Başı
(Magnesia Kazı Arşivi)

Resim 14: Ortaklar Otoyol Çıkışı Levhası
(BİNGÖL, O., 2007)

Resim 15: Ortaklar'daki Yol Tabelaları
(B. Özdemir Arşivi, 2009)

Resim 16: Magnesia Hava Fotoğrafı
(Magnesia Kazı Arşivi)

Resim 17: Antik Kentin ortasından geçen tren yolu
(Magnesia Kazı Arşivi)

Resim 18: Latrina
(B. Özdemir Arşivi, 2009)

KAYNAKÇA

AKIN, N., (1993), "Osman Hamdi Bey, Asar-i Atika Nizamnamesi ve Donemin Koruma Anlayışı Üzerine." Z. Rona, ed., *Osman Hamdi Bey ve Donemi. Sempozyum 17-18 Aralık 1992*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

AKURGAL, E., (1992), "Osman Hamdi'den Günümüze Değin Eski Eserler Sorunumuz." Z. Rona, ed., *I. Osman Hamdi Bey Kongresi. Bildiriler 2-5 Ekim 1990*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

AKURGAL, E. (1998), Türkiye'nin Kültür Sorunları, Ankara.

BEAN, G. E., (2001), Eski Çağda Ege Bölgesi, İstanbul.

BOZOKI-ERNYEY, K., (2004), "European Preventive Archaeology", Papers of the EPAC Meeting , Vilnius.

BİNGÖL, O., (2007), Beyaz Kaşlı Artemis'in Kenti Menderes Magnesiası, İstanbul.

BIÖRNSTAD, M., (1989) "The ICOMOS International Committee on Archaeological Heritage Management (ICAHM)." In Henry F. Cleere, ed., *Archaeological Heritage Management in the Modern World*, London.

BRYSON, J. M., (1995), Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations: A Guide To Strengthening and Sustaining Organizational Achievement. Revised Edition, San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

British Standarts Institude, (1998), Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings, BSI, London,

CLEERE, H. F., (1984), "Great Britain." In Henry F. Cleere, ed., *Approaches to the Archaeological Heritage*. Cambridge.

CLEERE, H. F., (1989), "Introduction: the rationale of archaeological heritage management." in Henry F. Cleere, ed., *Archaeological Heritage Management in the Modern World*, London.

D'AGOSTINO, B. (1984) "Italy." In Henry F. Cleere, ed., *Approaches to the Archaeological Heritage*. Cambridge.

EBCİOĞLU, İ., (1983), "Türkiye'den Bati Ülkelerine Götürülen Arkeolojik Eserler", *Cumhuriyet Donemi Türkiye Ansiklopedisi* I: 76-80.

ESİN, U., (2001), "Arkeoloji", Kültürel Açıdan Avrupa Birliği'ne Yaklaşım Sempozyumu, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul

FEILDEN, B. and JOKILEHTO, J., (1993), Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Roma

GOLDING, F.N., (1989), "Stonehenge-Past and Future", H. Cleere (Der.), Archaeological Heritage Management in the Modern World. One World Archaeology V.9, 256-264

GÜLERSOY, Z., (1984), Tarihsel ve Kültürel Çevre Korunması, Türkiye'de Tarihsel Mimari Değer, Koruma Anlayışının Gelişimi, İTÜ Mimarlık Fakültesi

HERMANN, J., (1989), "World Archaeology- the World's Cultural Heritage." In Henry F. Cleere, ed., *Archaeological Heritage Management in the Modern World*. London.

ICOMOS-UK, (2005), Management of the Historical Environment.

KARADUMAN, H. (2007), Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı, Ankara.

KOTEEN, J., (1991), Strategic Planning in Public and Nonprofit Organizations, New York.

McGILL, G., (1995), Building on the Past: A Guide to the Archaeology and Development Process. Cambridge.

MELLAART, J. (1967), Çatal Höyük: a Neolithic Town in Anatolia.

SAUNDERS, A. (1989), "Heritage Management and Training in England", H. Cleere (Der.), Archaeological Heritage Management in the Modern World. One World Archaeology. V.9. 152-163

THOMAS, L., MIDDLETON, J. and PHILLIPS, A., (2003), Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas.

ÖZ, N. B., (2002), Management of Archaeological Sites Case Study: Magnesia ad Maeandrum, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

WARSHAW, J.,LEVRANT, S. And GOVER, P, (2000), Conservation of the Historical Environment – A Good Practice Guide For Planners, Royal Town Planning Institude.

YOUNG, C. (1999), "Hadrian's Wall", G. Chitty ve D. Baker (Der.), Managing Historic Sites and Buildings. London: Reconciling Presentation and Preservation. 35-48

Internet Kaynakları

Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun http://www.kultur.gov.tr/teftis/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D6C7951230A665C77F (05.02.2010).

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik http://www.kultur.gov.tr/teftis/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF4A7164CD9A18CEAE5CDBAED4AD3E38F7 (15.11.2009).

Çatalhöyük Yönetim Planı 2004 http://www.catalhoyuk.com/pdfs/Catal_SMP_TR.doc (05.05.2010).

Hadrian Duvarı Dünya Miras Alanı Resmi Web Sitesi http://www.hadrians-wall.org/index.aspx/Home (05.05.2010).

Hadrian's Wall World Heritage Site Management Plan 2002 http://www.hadrians-wall.org/WHS_management.aspx (05.05.2010).

ICOMOS, 1994, Nara Document on Authenticity, www.international.icomos.org/naradoc_eng.htm, (10.09.2009).

ICOMOS Australia, 1999, Burra Charter for Places of Cultural Significance, http://www.icomos.org/australia/burrasig.html (11.10.09).

Getty Conservation Institute 2003
"Hadrian's Wall World Heritage Site: A Case Study" Los Angeles
http://www.getty.edu/conservation /publications/pdf_publications/hadrians_wall.pdf (05.05.2010).

Kültür ve Turizm Bakanlığı
http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D6C9F96F26F37523FA (10.01.2010).
http://kvmgm.turizm.gov.tr (10.01.2010).
http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433 (10.01.2010).

Kültürel alandaki destek (sponsor) faaliyetlerinin teşvik edilmesi hakkında genelge (Genelge 2005/13)
http://www.telifhaklari.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7AFBDF5FE2807687C49C9FC1BDC7E02B (10.01.2010).

Magnesia Antik Kenti Resmi Web Sitesi
http://www.magnesia.org/trk/MGN.htm (10.05.2010).

Stonehenge World Heritage Site Management Plan 2000

http://www.englishheritage.org.uk/upload/pdf/stonehenge_mgt_plan_full.pdf

(06.05.2010).

Stonhenge

http://www.savestonehenge.org.uk/stoneh.html (06.05.2010).

http://www.dft.gov.uk/press/speechesstatements/statements/a303 (06.05.2010).

Syracusa ve Pantalica Nekropolü Yönetim Planı, 2005

http://www.unesco.beniculturali.it/index.php?en/16/implemented-plans (10.05.2010)

UNESCO

Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Adaylığı

http://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf#annex1 (11.10.2009).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Daire Sözleşme

http://whc.unesco.org/en/about/ (10/01/2010).

YOUNG, Christopher

"Stonehenge, Avebury and Associated Sites World Heritage Site: The Stonehenge Background" 2008

http://www.unesco.org.uk/UserFiles/File/STONEHENGE%20WORLD%20HERITAGE%20SITE.ppt#13 (06.05.2010).

ÖZET

Arkeolojik alanlar; fiziksel özellikleri ve mimari öğeleri ile korunmaya gereksinim duyan kültür varlıklarıdır. Bununla birlikte bu varlıkların bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılmasının yanı sıra onarımı, çevre düzenlemeleri ve sunuma açılmaları bir bütünün parçaları olarak görülmelidir.

Stratejik Planlama ve Alan Yönetimi kavramları dünyada birçok alanda uygulanmakta olan yaklaşımlardır. Türkiye'de arkeolojik kazı alanları için de bu yönetsel yaklaşımın uygulanabilirliğinin ortaya konması gerekmektedir. Günümüzde tarihi alanların bütüncül ve katılımcı bir yaklaşımla korunmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi süreci benimsenmelidir.

Tarihi koruma alanları için yönetim planlaması daha çok tarihi miras kavramı ile gündeme gelmiştir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin (WHC), Dünya Mirası listesindeki alanlar için yönetim planı hazırlanması talebi üzerine bu alandaki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. WHC her alanın yönetim planı ve evrensel değerinin nasıl korunacağını belgeleyen bir yönetim sistemi olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bütüncül yönetim stratejilerinin, koruma planlarının, yenileme faaliyetlerine yönelik finansal mekanizmaların, anlaşılır turizm planlarının geliştirilmesi gibi konuların ön planda olduğu son zamanlarda "yönetim planı" arkeolojik kazı alanları için de benimsenen yaklaşımlar arasında yerini almıştır.

Bilimsel arkeolojik kazı ve araştırma faaliyetlerinin sürdürüldüğü antik kent ve ören yerlerinde çalışmaların planlı ve sistemli yürütülebilmesi için alan yönetim planlaması yol gösterici olabileceğinden, 1985 yılından beri sistematik kazıların sürdürüldüğü Magnesia Antik Kenti için de yönetim planlaması bir rehber olarak değerlendirilebilir. Çalışmanın genelinde de belirtildiği gibi alan yönetim planlaması farklı disiplinlerden birçok uzmanlık gerektireceğinden geniş kapsamlı bir ekip çalışmasına dayalı olmalıdır. Bu nedenle söz konusu tez çalışması konuya bir giriş ve genel planlama olarak değerlendirilmelidir.

Alan yönetim planlarında önemli olan uygulanabilir olması ve güncellenmesidir. Bu tanımlama araştırmaya dayalı bir süreçtir. Bu tanımların ardından yönetim değerlendirmesi yapılırken fiziki durum, tehditler, kısıtlamalar, olanaklar gibi etkenler değerlendirmeye dâhil olacaktır. Bunun ardından bölgeye ya da kente uygun yönetim stratejileri belirlenmeli, bunların gerçekçi ve alana uygun bir yaklaşım içinde değerlendirilmesi yapılmalıdır.

Yasal gereksinimlerden başka yönetim planı yapımı için en önemli neden koruma alanından yararlanılması ve alanın iyi yönetiminin sağlanmasıdır. Koruma ve gelişme dengesinin sağlanması ile alanın özellikleri dikkate alınarak değerinin arttırılması etkin yönetimi de beraberinde getirecektir.

ABSTRACT

Because of their physical characteristics and architectural components archaeological fields are cultural heritages that need protection. Nonetheless, lying off these heritages with scientific methods; their maintenance, landscaping and presentation should be accepted as a whole.

Strategic planning and field management has been implemented in many different areas in the World. For archaeological excavation sites in Turkey, applicability of this managerial approach is also necessary. At the present day, developing strategically processes for protecting historical fields entirely and in a participating approach should be accepted.

For historical protection zone management planning came up mostly with historical heritage concept. As, UNESCO World Heritage Centre (WHC) requested preparation of management planning for fields in World Heritage List, studies about this field became intense. WHC highlights that, every field needs a management plan and a management system that shows how to protect its universal value.

As nowadays, management strategies are well to the fore in some areas like; protection plans, renewal actions for financial mechanisms, developing understandable tourism plans; “management planning” took place in archaeological excavation field studies.

Field management planning could be leading role in ancent site and ruins, where scientific archeological excavation and research actions made, for organizing operations planned and in a systematic manner. So for Magnesia Ancent Site, where systematic excavations have been made since 1985, management planning could be accepted as a guide. As stated in many parts of this thesis, field management planning requires specialalization from many different areas, it should be based on a team work. Fort his reason, this thesis should be evaluated as an entrance to this subject and as a general planning.

The important thing in field management planning is its applicability and it updating. This definition is a search based process. After these definitions, during management evaluation, factors like; physical conditions, threats, restrictions and resources should be included to the process. Then, suitable management strategies should be determined for the region or the site and these strategies should be evaluated in a realistic and suitable manner.

Besides legal requirements, best reason for management planning is drawing a benefit from protection field and providing good management for field. Increasing value of the field by taking in account its qualifications with providing protection and development balance will cause an effective management as well.